

স্মৰণিকা

অসম ভাষা-বিজ্ঞান সমিতি

দেবানন্দ ভৰালি জন্ম-শতবাৰ্ষিকী সন্মৰণী উৎসৱ
১২ আগষ্ট, ১৯৮৩

স্মৰণিকা

দেবানন্দ ভৰালি জন্ম-শতবাৰ্ষিকী সন্মৰণী উৎসৱ

১২ আগষ্ট, ১৯৮৪ চন

অসম ভাষাবিজ্ঞান সমিতি

দ্বিতীয় সম্পাদক

ড° বনোৱৰাজ শৰ্মা

ড° প্ৰদীপ চন্দ্ৰ দাস

বিচার

চম্পতী বিচারিক নিৰীচতা-ৰূপে স্থাপিত কৰাচৰা

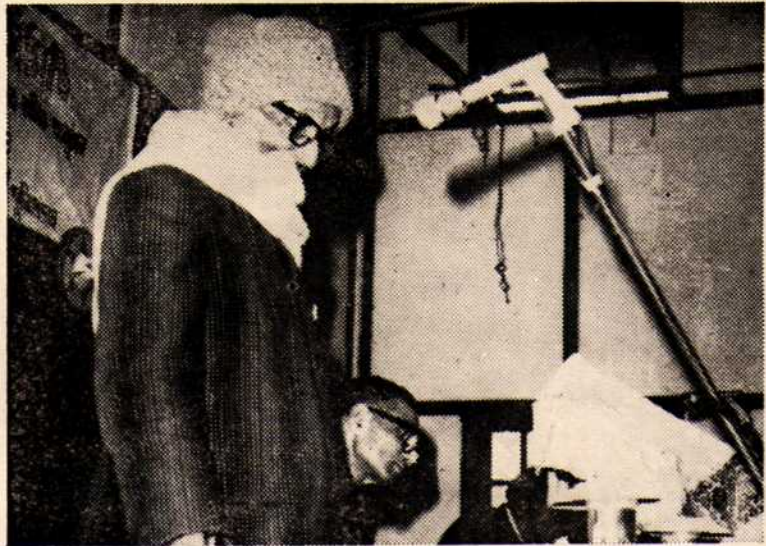
১৯৩৫ খৃস্টাব্দ

বিষয়-সূচী

- ১। জন্ম শতবাৰ্ষিকী উৎসৱ পালন
- ২। Introduction to the Asomiya Bhasar Maulik Bicar
: Debananda Bharali
- ৩। পূজনীয় দেউতাক সৌৰৰো
: শ্ৰীমতী হেমলতা দত্ত
- ৪। অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰ : এটি পৰিচয়গ্ৰন্থক টোকা
: শ্ৰী ৰমেশ পাঠক
- ৫। ককাদেউতা শত্ৰুৰ স্মৃতিত
: শ্ৰীদেৱকান্ত কাকতি
- ৬। ভাষাতত্ত্বৰ চৰ্চা আৰু দেৱানন্দ ভৰালি
: শ্ৰীগোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী
- ৭। ভাষাতত্ত্ববিদ আৰু সাহিত্যিক দেৱানন্দ ভৰালি
: ডক্টৰ হেমন্তকুমাৰ শৰ্মা
- ৮। দেৱানন্দ ভৰালিৰ অসম প্ৰীতি
: ডক্টৰ প্ৰমোদচন্দ্ৰ ভট্টাৰ্ঘ্য
- ৯। মৰমৰ ককাদেউতাৰ সৌৰৰণত
: শেৰালি দত্ত
- ১০। উৎসৱ সমিতিৰ সম্পাদকৰ এষাৰ
- ১১। সম্পাদকীয়

দেবানন্দ ভবালিৰ জন্ম-শতবাৰ্ষিকী প্ৰথম উৎসৱ

ডক্টৰ বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা মহাবিদ্যালয় : পুৰণিগুদাম, নগাঁও
(জানুৱাৰী ২১, ২২, ১৯৮৪)

নিষ্ণাত কবি-সাহিত্যিক শ্ৰীযজ্ঞেশ্বৰ শৰ্মা দেৱে উদ্বোধনী ভাষণ দিছে।

প্ৰাধ্যাপক শ্ৰীগোলোক চন্দ্ৰ গোস্বামীদেৱে শ্ৰদ্ধাৰ্ঘ্য অৰ্পণ কৰিছে।

দেবানন্দ ভবালিৰ জন্ম-শতবাৰ্ষিকী দ্বিতীয় উৎসৱ

টিহ মহাবিদ্যালয় : টিহ, কামৰূপ

(মাৰ্চ ১১, ১৯৮৪)

পণ্ডিত বজনীকান্ত শৰ্মাদেৱে উদ্বোধনী ভাষণ দিয়া দেখা গৈছে।

প্ৰাধ্যাপক ডক্টৰ উপেন্দ্ৰ নাথ গোস্বামীদেৱে মুখ্য অতিথিৰ ভাষণ দিছে।

অসম ভাষা বিজ্ঞান সমিতিৰ দ্বাৰা

দেবানন্দ ভবালিদেৱৰ

জন্ম শতবাৰ্ষিকী উৎসৱ পালন

ভাৰতৰ ভাষাতত্ত্ববিদসকলৰ মাজত স্থায়ী আসন দাবী কৰিবলৈ সমৰ্থবান আৰু অসমীয়া ভাষাতত্ত্ববিদসকলৰ ভিতৰত অগ্রণী দেবানন্দ ভবালিদেৱৰ (১৮৮৩-১৯৭২) জন্মশতবৰ্ষৰ পূৰ্তি উপলক্ষে বিভিন্ন আঁচনিৰে তেখেতৰ জন্মশতবাৰ্ষিকী উৎসৱ উদযাপন কৰিবলৈ ১৯৮৩ চনৰ ২৯ আগষ্টত প্ৰাগজ্যোতিষ মহাবিদ্যালয়ত অস্থিষ্ঠিত অসম ভাষাবিজ্ঞান সমিতিৰ কাৰ্য্যকৰী সভাই প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ কৰে। তদনুক্ৰমে দেবালিদেৱৰ জন্ম শতবাৰ্ষিকী উৎসৱ ক্ৰমে পুৰণিগুদামৰ ডঃ বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা মহাবিদ্যালয় আৰু টিছ মহাবিদ্যালয়ত উদযাপিত হয়।

এই বছৰৰ ২১ আৰু ২২ জানুৱাৰী তাৰিখে দুদিনীয়াকৈ ডঃ বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা মহাবিদ্যালয়ৰ সৌজঘত আৰু উক্ত মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰাঙ্গনত দেবানন্দ ভবালিদেৱৰ জন্ম-শতবাৰ্ষিকী উৎসৱৰ প্ৰথম সভাখনৰ শুভাৰম্ভ হৈছিল। অসম ভাষাবিজ্ঞান সমিতিৰ সভাপতি আৰু গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ মুখ্য অধ্যাপক ডঃ গোলোক চন্দ্ৰ গোস্বামীদেৱে সমিতিৰ পতাকা উত্তোলন কৰে। অসম সাহিত্য সভাৰ প্ৰাক্তন সভাপতি, নিষ্ণাত কবি-সাহিত্যিক—পণ্ডিত শ্ৰীযজ্ঞেশ্বৰ শৰ্মাদেৱে শতবাৰ্ষিকী উৎসৱ উপলক্ষে দুদিনীয়াকৈ অস্থিষ্ঠিত হোৱা শিক্ষাসদী আলোচনা-সভা আনুষ্ঠানিকভাৱে উদ্বোধন কৰে। ডঃ গোলোক চন্দ্ৰ গোস্বামীদেৱে শিক্ষাসদী আলোচনা-সভা খনি চলায়। (সৰ্বশ্ৰী) বিশ্বেশ্বৰ হাজৰিকা, বেণু গগৈ, ডঃ কালিপ্ৰসাদ সিংহ, ডঃ নবীন চন্দ্ৰ শৰ্মা, বমেশ পাঠক, আৰু অধ্যক্ষ ৰামচৰণ ভড়ালীয়ে ভাষাতত্ত্ব বিষয়ক গৱেষণামূলক নিৱন্ধ পাঠ কৰে। দুয়োদিনৰ আলোচনাত (সৰ্বশ্ৰী) ভগবান মৰল, বমেশ পাঠক, ভৱ প্ৰসাদ চলিহা, নিক মহন্ত, ডঃ নবীন চন্দ্ৰ শৰ্মা, জিটুমণি শৰ্মা, দীপ্তি ফুকন, জয়ন্ত দাস, চাক চন্দ্ৰ গোস্বামী, অধ্যক্ষ পদ্ম ফুকন আদিয়ে অংশ গ্ৰহণ কৰে।

২২ জুনৰ আবেলি ৩দেবানন্দ ভৰালি জন্ম শতবাৰ্ষিকী উৎসৱৰ মূল সভা আৰম্ভ হয়—
 ভাষা বিজ্ঞান সমিতিৰ সভাপতি ড° গোলোক চন্দ্ৰ গোস্বামীৰ পৌৰহিত্যত। ড° সৰ্বেশ্বৰ বাজগুৰুৱে
 উদ্বোধনী ভাষণ দিয়ে। উদ্বোধনী ভাষণত তেখেতে অসমৰ ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ ঐতিহ্য সম্পৰ্কে
 বিতংভাৱে আলোচনা কৰে। ইয়াৰ আগতে ৩দেবানন্দ ভৰালিৰ প্ৰতিচ্ছবিত আনুষ্ঠানিকভাৱে পুষ্পাৰ্ঘ্য
 নিবেদন কৰা হয়। অভ্যর্থনা সমিতিৰ সভাপতি সৰ্ববৰহী অধ্যক্ষ শ্ৰীপদ্মকান্ত ফুকনে আদৰণি-ভাষণ
 পাঠ কৰে। মুখ্য অতিথি ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাই ৩ভৰালিৰ নিৰ্মিতিৰ ওপৰত আলোকসম্পাত কৰি
 এটি নীতিদীৰ্ঘ অথচ বিশ্লেষণশীল ভাষণ দিয়ে। সভাত উপস্থিত থকা ৩দেবানন্দ ভৰালিদেৱৰ পৰি-
 য়ালবৰ্গৰ ভিতৰত পুত্ৰ শ্ৰীযশোদানন্দ ভৰালি আৰু নাতি জোৱাই শ্ৰীদেৱকান্ত কাকতিয়ে ৩ভৰালিদেৱৰ
 কৰ্মময় জীৱনৰ আৰু ভাষাতত্ত্বৰ প্ৰতি থকা তেখেতৰ আন্তৰিকতা আৰু নিষ্ঠাৰ বিষয়ে সোঁৱৰে। স্থানীয়
 সত্ৰৰ অধিকাৰ শ্ৰীদেৱকান্ত গোস্বামী প্ৰভুৱেও সাক্ষৰ ভাষণ এটিৰে সমবেত বাইজক আপ্যায়িত কৰে।
 সভাপতি ড° গোলোক চন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে তেখেতৰ ভাষণত অসমৰ ভাষাতত্ত্বৰ চৰ্চ্চাত ৩ভৰালিদেৱে
 আগবঢ়োৱা দানৰ বিষয়ে স্মৰণ কৰে। শ্ৰীঃবণু গগৈয়ে শলাগৰ শৰাই আগবঢ়ায়। সন্ধিয়া
 অনুষ্ঠিত হোৱা বিচিত্ৰানুষ্ঠানেৰে ৩দেবানন্দ ভৰালিৰ শতবাৰ্ষিকী উৎসৱৰ প্ৰথম সভাখনৰ সামৰণি পৰে।

টিহ মহাবিদ্যালয়ৰ সৌজন্যত আৰু এই মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰাংগণত অসম ভাষা বিজ্ঞান সমি-
 তিৰ বাৰ্ষিক অধিবেশনৰ লগতে (মাৰ্চ ৯—১১, ১৯৮৪) যোৱা ১১ মাৰ্চত ৩দেবানন্দ ভৰালিৰ জন্ম
 শত-বাৰ্ষিকী উৎসৱৰ দ্বিতীয় সভাখন এক আনন্দময় অথচ গাম্ভীৰ্যপূৰ্ণ পৰিৱেশত উদযাপিত হয়—
 অসম ভাষা বিজ্ঞান সমিতিৰ সভাপতি অধ্যাপক গোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ সভাপতিত্বত। সংস্কৃত
 পণ্ডিত আৰু গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ প্ৰাক্তন অধ্যাপক শ্ৰীৰজনীকান্ত দেৱশৰ্মাদেৱে
 মুকলি সভা উদ্বোধন কৰি কয় যে, অতি প্ৰাচীন কালৰ পৰাই ভাৰতবৰ্ষই ভাষাতত্ত্বৰ চিন্তা-
 চৰ্চ্চাৰ ক্ষেত্ৰত অগ্ৰতম প্ৰধান স্থান দখল কৰি আহিছে। তাৰ প্ৰমাণ বিশ্ববিশ্ৰুত ভাষাতত্ত্ববিদ্-
 পানিনিৰ ‘অষ্টাধ্যায়ী’। গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ অধ্যাপক ডঃ উপেন্দ্ৰ নাথ
 গোস্বামীদেৱে মুখ্য অতিথিৰ ভাষণত কয় যে, দেবানন্দ ভৰালিয়ে ভাষাতত্ত্বৰ কোনো আনুষ্ঠানিক
 প্ৰশিক্ষণ লাভ নকৰাকৈয়ে ভাষাতত্ত্বৰ চিন্তা-চৰ্চ্চাত যি বিশ্ময়কৰ দান আগঢ়ালে—তালৈ চাট
 আচৰিত মানিব লগীয়া হয়। তেখেতে আৰু কৈছিল যে, ৩ভৰালিয়ে সেই সিদিনাতে মস্তব্য
 প্ৰকাশ কৰিছিল :—অসমীয়া ভাষা মাগধী প্ৰাকৃতৰপৰা বিকাশ হোৱা নাই—হৈছে কামৰূপী-
 প্ৰাকৃত আৰু সৌমাৰ প্ৰাকৃতৰ পৰাহে। অসমীয়া ভাষাতত্ত্বৰ অগ্ৰতম প্ৰধান গৱেষক ৩ভৰালি-
 দেৱলৈ ডঃ গোস্বামীয়ে শ্ৰদ্ধা জ্ঞাপন কৰি তেখেতৰ ভাষণৰ সামৰণি মাৰে। অসম সাহিত্য
 সভাৰ প্ৰাক্তন সম্পাদক আৰু আৰ্যবিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ মুখ্য অধ্যাপক
 শ্ৰীহৰ্গেশ্বৰ শৰ্মাদেৱে মুখ্য অতিথিৰ ভাষণত ৩ভৰালিদেৱৰ অপূৰ্ব নিৰ্মিতি ‘অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক

বিচাৰ'ৰ এটি সমীক্ষামূলক আলোচনা আগবঢ়ায়। মাধ্যমিক শিক্ষা পৰিষদৰ শিক্ষা বিষয়া আৰু
° ভৰালিদেৱৰ পুত্ৰ শ্ৰীযশোদানন্দ ভৰালিয়ে তেখেতৰ ভাষণত পিতৃ দেৱানন্দ ভৰালিৰ অনুসন্ধিৎসু
মনটোৰ সমাক আভাস দিয়ে। ° ভৰালিদেৱৰ বৰজীয়ৰী শ্ৰীমতী হেমলতা দত্তৰ জীয়ৰী শ্ৰীমতী
নিৰ্মালি ঝাকতি আৰু বৰ জেঁৱাই শ্ৰীদেৱকান্ত কাকতিয়ে ° ভৰালিদেৱৰ চিৰ সেউজীয়া স্মৃতি
ৰাজি শ্ৰদ্ধা সহকাৰে সোঁৱৰণ কৰে।

ডঃ গাঙ্গামীয়ে সভাপতিৰ ভাষণত ° ভৰালিৰ ভাষাতত্ত্ব বিষয়ক চিন্তা-চৰ্চাৰ বিভিন্ন দিশ
আৰু তেনে এগৰাকী পণ্ডিতৰ জন্ম-শতবাৰ্ষিকী উৎসৱ পালনৰ তাৎপৰ্য্য সম্পৰ্কে উল্লেখ কৰে।

ভাষাতত্ত্ববিদ ° দেৱানন্দ ভৰালিদেৱৰ জন্ম শতবাৰ্ষিকী উৎসৱে অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য প্ৰেমী
সকলৰ অন্তৰত এক সাংস্কৃতিক-চেতনা জগাব পাৰিলেই তেখেতৰ জন্ম শতবাৰ্ষিকী উৎসৱ পালনৰ
মহান উদ্দেশ্য সাফল্য মণ্ডিত হ'ব।

—:~:~:~:—

Introduction to the Asamiyā Bhāsār Maulik Bicār

Debananda Bharali

The Assamese language is the Eastern most member of that family of speeches which sprang from the common source called Aryan, Indo-German or Indo European. At Present it is the vernacular of about twenty lacs of people inhabiting the Brahmaputra Vally and few isolated villages in Cachar and Sylhet. But in ancient times it spread over a much wider area. It has not only the language of the ancient kingdom of Kamrupa which was almost identical with the once famous Province of Eastern Bengal & Assam together with Bhutan, but also it was the language of the whole of Bengal as shown in this book. The boundary of kamrup as given in the *Yogini-tantra* is as follows :—

‘উত্তৰস্ৰাং কঞ্জাগিৰি কৰতোয়া তু পশ্চিমে ।

তীৰ্থ শ্ৰেষ্ঠা দিক্‌নদী পূৰ্বস্ৰাং গিৰিকল্পকে ॥

দক্ষিণে ব্ৰহ্মপুত্ৰ লক্ষ্যায়ঃ সঙ্গমাবধি ।’

The indigenous People who inhabited this land were the Kirātas¹ They most probably belonged to the Austro-Asiatic race that overran Northern India. The first band of Aryans who invaded kamrup came under the leadership of some Nāraka King. They were Non-Vedic and styled themselves ‘*Asuras*’.² They subjugated and intermarried with the indigenous People some of whom in order to escape extinction retired either to Nepāl or the Khāsi Hills where up to this day their descendants (The Klāsiyas) speak the old language of the race

The tradition that a great King called ‘Nāraka’ once ruled in Kamrupa was so strong in ancient times that every king from Bhāskarvarma to Dharmapāl claimed descent from

1. The Kiratas have been mentioned in the Mahabharata and many other Sanskrit works including the Yajur and Atharva Vedas. The Ramayana describes them as कर्बूडः (with hairs tied into knots above the ears) हेमाङ्गाः प्रियदर्शनाः—

2. ‘Asura’ was the Assamese as well as early Vedic way of Pronouncing the ‘Sura’ Both meant ‘god’ in the old days.

him. The tradition was prevalent even at the time when the *Mahābhārata* was written. But there we find Prāgjyotisha instead of Kamrupa as the name of the country. On the other hand, the *Rāmāyana* points to Prāgjyotisha with its King Naraka as a country or city situated in the western part of India (Vide *Rāmāyana*, *Kishkindhyā kānda*, chap 42 Bombay Edin.) N. N. Basu the author of the '*Biswakosha*' states in his *Social History of Kāmarūpa*, that the tradition of Naraka having once ruled in Sindh and Cutch is strongly prevalent in those countries. This supports the author of the *Rāmāyana* who was evidently a man of Western India and did not know that the same tradition prevailed also in the East. While the author of the *Mahābhārata* who was probably a man of Eastern India knew of the tradition as was prevailing in Eastern India. The conclusion necessarily follows that a race of Non-Vedic Aryans who came to settle in India being unable to enter the midland which had been occupied either by the Vedic-Aryan or some other powerful race divided themselves into two parties; one migrating down the Indus as far as Sindh and the other party marching Eastward along the foot of the Himalayas till they reached and settled in Kamrupa^(a). It was these Non-Vedic Asura-Aryans who carried with them the traditions of the legendary Naraka and Bāna both to Sindh and to Kamrupa and localised these traditions in the respective countries of their adoption. These traditions were subsequently woven into the great Epics by their authors. Some very striking points of resemblance in phonetic and vocabulary which of all the Indo Aryan languages, Assamese alone bears to the languages of N-W and W. India, lends strong support to the above theory. There are also some peculiar points in the Assamese language which may be characterised as Extra Indian. No other explanation of these peculiarities can be given except that these Non-Vedic Aryans of at least some other Aryans settled in Assam under circumstances in which they some how had escaped the Indian influence.

After these Non-Vedic Aryan people, came the Vedic Aryans. B. N. Basu in his *Hist of Kamrup* states that Videgha Mathava carried the torch of Vedic culture up to and across the the Sadanira (i. e. the karatoyā) in the age of the *Satapatha Brāhmana*^(b). We cannot aver anything as to the date. But the fact that a large number of Assamese words are derived from Sanskrit directly and in a line quite different from the Indian Prākṛt proves that at least some Indo-Aryans in Assam before the Indian Prākṛts raised their heads, i. e. while Sanskrit was still the standard spoken language of India. So Assam developed her own Prākṛt which was different from Māgadhān and other India Prākṛts in some vital points as shown in this book. But the migration of people from Northern India to Assam continued ever after.^(c) They introduced the vocabulary of the Indian Prākṛts which replaced the local Prākṛt to a little extent. The fertile

(a) Rhys Davids also postulates these two lines of Aryan migration in his "Buddhist India".

(b) Vide S. History K. page 24, 102.

(c) Brahmins (and probably other caste Hindus) came to Assam in order to escape the persecution of Buddhistic India and were granted lands by the Hindu monarchs of this country.

soil of Assam and especially the persistence of Hindu domination there, till the beginning of the 19th century have always attracted foreigners from Bengal and Northern India who came either in search of employment or to seek shelter from the oppression of Mohamedan rulers. They brought with them some new words which gradually filtered down to the masses. The present Assamese language is thus made up of the following elements.

(1) The Primary Prākṛt of the Non-Vedic Aryans. (2) The Sanskrit of the Vedic Aryans. (3) The Indian Prākṛts of the middle age. (4) The contribution made by the modern languages of Northern India which consists generally of new 'tatsamas' and words of Arabic origin. (5) Some words from surrounding Non-Aryans races who also gave an analytical character more to this than to the other Indian languages.

Bengal owing to her level naturally attracted the attention of the Aryan settlers after Assam. North Bengal became the meeting ground of the Kāmṛpī and Magadhān Prākṛts. Hienchang the Chinese traveller of the seventh century while recognising the language of Kāmṛpa as something different from that of Mid India by which he meant the seat of the monarch of Behar, made no mention of the language of any part of Bengal. Evidently a separate language did not evolve in Bengal at that time. That what was prevalent was very much similar to Assamese, can be well guessed from the subsequent literature of that place. Viz. The 'Śikṛisna-kīrtan', and the 'Caryā-padas', if we leave out of account in the latter work the artificialities of Hindi origin. In vocabulary, grammar, pronunciation, nay, even in accentuation the language that prevailed in Bengal up to the sixteenth century was same as that of Assam. But owing to the arrival of numbers of people from Behar, specially due to the oppression of Mohamedan rulers in that country and owing to the revival of Sanskrit learning and Mahamedan rule, the language which formerly looked up to Assam for its standard being based on the Kāmṛpī Prākṛt gradually turned its face westward. So that, when in the beginning of the seventeenth century the centre of Assamese culture and power shifted to the extreme East, the severance became complete. Bengal cut off her allegiance to Assamese and adopted the language that was forging ahead in West Central Bengal. It was a new language different from the language of old Bengal in the following points. (a)

- (1) Giving too much prominence to the palatals and cerebrals.
- (2) Preference of the palatal ʃ (S) over the lingual and dental sibilant.
- (3) Transference of the stress accent from the penultimate (which is generally the second) to the first syllable.
- (4) Importation of new grammatical forms from Behar and Orissa, which displaced the Assamese forms.
- (5) Substitution of Sanskrit and Persian words for Assamese words.
- (6) Introduction of a final 'e' (e) in almost all the case affixes and in other grammatical formations.

(a) These have been dwelt upon at some length in this book.

All these factors have combined to make the Bengali Language as it stands today so different from what it was in the fifteenth century and before it that they cannot both be called the same language. This wide gulf between the languages of Old and New Bengal has been sought to be bridged over all Bengali scholars by giving such a wide and general connotation to the 'Bengali Language', that it can be comprehended better by the Geographer than by the philologist. In its Geographical sense it has been applied to mean not only all the different speches that are currnt in North, South, East and West Bengal, however different they are in morphology, but it has been extended also to the languages of Assam, Orissa and Mithila. In fact Dr. S. K. Chatterjee has been unable to decide which of the two languages Viz. Assamese and Oriya, 'has the greatest sense of closeness' with Bengali (vide pages 98 and 147 of '*Origin and Development of the Bengali Language*'.) The language of Old Bengal is surviving in the Assamese, being superseded in Bengal by the new language. It is to make up to this wide difference between the two languages of Bengal, that Bengali writers have been forced to called Assamese and Bengli as one language or to invent such terms as 'Bengali-Assamese', 'Old Bengali', 'Proto Bengali' etc.

The following pages do not pretend to exhaust the study of the Assamese language. There are many words in it whose origins are still obscure. The book. has been written with a view to bring into prominence some important features in the language which may be summed up as follows :—

() Being the farthest outpost of Aryan migration towards the East. Assam has preserved in her language up to this day some relics of the ancient Indo-German language which have been lost in other parts of India, being overlaid by the speeches of subsequent arrivals. e. g. (a) The Indo-German 'क' (k) in place of the Sanskrit 'श' (s) ; (b) The easy interchange of 'क' (k) with 'प' (p) and so, of ग (g) with 'ब' (b) ; the latter I think being responsible for the derivation of the word 'বঙ্গ' (Baṅga) from the word 'गङ्ग' (gaṅga) (river ; i. e. the country of rivers). The interchange of 'ग' (g) with 'ब' (b) suggests also the identity of the Future Particles of Hindi and Bengali.

(2) Some words and affixes of Dardic origin.

(3) The Austro-Asiatic origin of some words and specially of the Past Particle 'ল' (l) of Eastern India,

(4) A different origin for the Possessive 'ব' (r) has also been suggested.

A close study of this old language which has not yet received the attention it deserves, will I think throw some new light on Indian Philology.

1932 A.D.

পুজনীয় দেউতাক সোঁৱৰো

শ্ৰীমতী হেমলতা দত্ত

যিজনে সূৰ্য্য উদয়ৰ আগে আগে পূবে হেঙ্গুলী বৰণ ধবোতেই শয্যা ত্যাগ কৰি 'জ্বা-কুসুমং সঙ্ক্ৰাশং কশ্যপেয়ং মহাত্ম্যতিম্' আদি স্তব গাই সূৰ্য্য দেৱতাক "তিমিব" কাৰি ববিব কিবণেবে সকলোৰে অজ্ঞান আন্ধাৰ দূৰ কৰিবলৈ প্ৰাৰ্থনা জনাইছিল সেইজনেই আমাৰ দেউতা "দেবানন্দ"; নিজে যিদৰে আনন্দময় লোককো সেইদৰে আনন্দ দিবলৈ অহবহ চেষ্টা কৰিছিল। প্ৰাতঃ ভ্ৰমণ তেখেতৰ নিত্য কৰ্ম আছিল। জাৰ হওক জহ হওক হাতত লাঠিডাল লৈ দোক মোকালিতে ছুই তিনি মাইল অতি খব খোজ্বে ফুৰি আহিহে ঘৰৰ ল'ৰা-ছোৱালীক জগাইছিল। দেউতাৰ মুখৰ "প্ৰাতু সময়ে যশোৱা জননী মুখ চূষিত শ্যামল জগোৱানক" আদি গীত-শুনি দেউতা ফুৰি আহিলেই বুলি ঘৰৰ সকলোৱে খবধবকৈ উঠি আহে।

শিৱস্তোত্ৰ, কামৰূপ বন্দনা, আদি ভালেমান সংস্কৃত স্তোত্ৰ দেউতাই আমাক সকতেই শিকাইছিল। "দীননাথ বেজবৰুৱা" টোলত শিক্ষা লাভ কৰা দেউতাৰ সংস্কৃতৰ লগত সকবে পৰাই পৰিচয় আছিল। তেখেতৰ কৰ্মময় সংসাৰ যাত্ৰাৰ প্ৰাৱক আছিল—সংস্কৃত সাহিত্যৰ বিক্ষিপ্ত বচনাৱলী; তেখেতক প্ৰভাৱান্বিত কৰা ভালেখিনি শ্লোকেৰে যুগুত কৰা "সত্য মুক্তাৱলী" নামে শেষ বয়সত এখনি পুথিও লেখিছিল। ছৰ্ভাগ্যবশতঃ সেই পুথিখন ছপাবলৈ আমি ক'তো বিচাৰি নোপালোঁ।

আমাৰ মাতৃও অতি ভক্তিমতী আছিল। আইৰ মুখত সূৱদী সূৰব লেছাবী, ঘোষা, কাকূতি, বৰগীত, কীৰ্তনৰ পদ সদায় শুনিছিলোঁ। ভাত বান্ধোতে, শাক কুটেঁতে মুখত শিশু-লীলাৰ পদ সদায় থাকেই। যিদিনা নাগায় সেইদিনা আমাৰ সৰুভাই দেব-বছৰকীয়া অকণে আইৰ ডিঙিত ধৰি ওলমি কয় "দিনা যশোদানন্দ জায়া গানা" অৰ্থাৎ শিশু-লীলাৰ পদ "দিনেক যশোদা নন্দ জায়া" গাবলৈ কয়। তাকে দেখি আয়ে তাৰ নাম বাখিছিল 'যশোদা নন্দ', শেষ বয়সত আইৰ শৰীৰ অসুস্থ থাকাত দেউতাই আগতীয়াকৈ অৱসৰ লৈ আইকো প্ৰতিপাল কৰিব লগা হয়।

দেউতাই অৱসৰ লৈ যোবহাটতে ঘৰ-ছৱাৰ সাজি ডাঙৰকৈ বাৰী পাতি গৰু-গাই পুহিছিল, পুখুৰীত মাছ জীয়াইছিল। নিজে ঘাঁহৰ খেতি কৰি ঘাঁহ কাটি গৰুক খুৱাই প্ৰতিপাল কৰিছিল। সেই

আশ্রম যেন বাৰীখনলৈ এতিয়াও মনত পৰি থাকে। বিধে বিধে ফল ফুলৰ গছে ভৰি আছিল। দেউতাই দেৱ-দেৱীৰ পূজাতকৈ মানৱ সেৱাত হে অধিক গুৰুত্ব দিছিল। কেইবাজনো ল'ৰাক পঢ়ুৱাই কামত সুমাই দিছিল। ছুখীয়া—দৰিদ্ৰক সহায় কৰিছিল। নৰীয়াক শুশ্ৰূষা কৰা দেউতাৰ এটি মহৎ গুণ আছিল। ওচৰৰ গাঁৱত কাৰোবাৰ অসুখ হোৱা শুনিলে নিজে গৈ চাই-চিতি হোমিওপেথিক ঔষধ দিছিল।

ইয়াতে আইৰ মাক আইতাৰ মুখে শুনা কথা এষাৰ মনত পৰিল। আমাৰ দ্বিতীয়জন মামা মাধৱ প্ৰসাদ ছুৱা আৰু দেউতা একে লগে কলিকতাত আইন পঢ়িছিল। ছয়ো নলে-গলে লগা বন্ধু, মামা তাতে কলেবাত আক্ৰান্ত হৈ ঢুকায়। দেউতাই সেই কেইদিন মামাক আহাৰ-নিদ্ৰা এৰি শুশ্ৰূষা কৰিও বচাব নোৱাৰিলে। অন্তিম কালত হেনো মামাই কৈছিল, মোক ইমান যত্ন কৰিও বচাব নোৱাৰিলি, মই আৰু নেবাচোঁ। মোৰ মৰমৰ ভনীটিকে তোৰ লগৰীয়া কৰিবি। মামাৰ ইচ্ছা পূৰণৰ কাৰণেই হেনো গুৰুপ্ৰসাদ ছুৱাৰ এক মাত্ৰ কন্যা আইদেউ 'কাঞ্চন লতাক' দেউতালৈ বিয়া দিছিল, ককা আইতাৰ আগৰে পৰাই দেউতালৈ মৰম সোমাইছিল। দেউতাৰ গুণত মুগ্ধ হৈছিল। বিয়া কৰি থৈ দেউতাই পুনৰ আইন পৰীক্ষা দিবলৈ কলিকতালৈ গৈছিল। এনেতে এছ, ডি, চি কাম পোৱাত পৰীক্ষা নিদি কামত সোমাল।

দেউতাৰ সৰু কাল ছোৱায়ে বৰ ছুখ লগা। দেউতাই পিতৃ-মুখ নেদেখিলে। আমাৰ ককা ঈশানন্দ ভৰালী প্ৰথম বি,এ, পাচ; তেখেতেও কলিকতাত পঢ়িয়েই বি, এ, পাচ কৰিছিল, তেখেতে 'প্ৰাকৃত ভূগোল' নামৰ গ্ৰন্থ-নক্ষত্ৰ আদিৰ বিষয়ে এখনি ভূগোল লেখিছিল, আজোককা ওপৰমানন্দ ভৰালী শিৱসাগৰৰ দ্বিতীয়খন ইংৰাজী স্কুলৰ ইংৰাজী পঢ়োৱা শিক্ষক আছিল। তেখেতে 'হেমকোষ' প্ৰণেতা হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাকো ইংৰাজী পঢ়াইছিল। ইংৰাজী বিষয়ত তেখেত কৃতী শিক্ষক আছিল। পাচত তেখেতে কাছাৰীৰ হেড্‌ক্লাক হৈ অৱসৰ লয়।

ছৰ্ভাগ্যবশতঃ দেউতা মাতৃ-গৰ্ভত থাকোঁতেই ককাদেউতা ঢুকায়। কুমলীয়া আইতাই কান্দি কাটি আউলী-বাউলী হৈ আহাৰ নিদ্ৰা এৰিলে। এদিন বাউলী হৈ দিখোঁত জাপ দিবলৈ যাওঁতে আজো আইতাই বঢ়াই বজাই হে ধৰি ৰাখিলে। এনেতে এদিন হেনো আইতাই সপোনত ককাক দেখিলে তেখেতে কলে : মই সজ ঠাইতে আছোঁ। তোমাৰ গৰ্ভত উদ্ভৱ পুৰুষ এটি আছে; পুত্ৰ জন্মৰ পাচতে তোমাকো মোৰ ওচৰলৈ লৈ আহিম। এই কথা দেউতাৰ মাহীয়েকৰ আইতাৰ মুখত শুনা। দেউতা জন্মৰ দহমাহৰ পাচতেই আইতা কেতকী আইদেউও স্বৰ্গগামী হয়। খেবস্তুতী আইহেন আজো আইতাই দেউতাক নিজৰ গাখীৰ খুৱাই তুলিছিল। সেই সময়ত আজো আইতাৰ ল'ৰা 'কেশৱানন্দ' ককা তিনি বছৰীয়া আছিল। আইতাই নিজৰ ল'ৰাক গাখীৰ একুৱাই দেউতাক খুৱাইছিল। আজো আইতাবো কলিকতাত তোলা ডাঙৰ ফটো এখন দেউতা

ওলোৱা সোমোৱা বাটৰ ওপৰত আমি সৰুতে দেখিছিলোঁ। সেইখন ককা আইতা জগন্নাথ ক্ষেত্ৰলৈ যাওঁতে কলিকতাত তোলা। দেউতাই আজো আইতাক বোটা বুলিছিল আৰু 'কেশৱা' ককাক ককাইদেউ বুলিছিল। আমি তেখেতক বহুত দিনলৈকে দেউতাৰ ককায়েক বুলিহে ভাবি আছিলোঁ।

ল'ৰাকালত দেউতা কেইবাটাও ছফটিনাত পৰিছিল। এবেলি ফাকুৱাত দিখোপাৰত সমনীয়া ল'ৰাৰ লগত ফাকু খেলি ফুবোতে নৈত পৰি কোনোমতেহে বাছিল। ইয়াকে দেখি আজো আইতাই দেওবাৰে দেওবাৰে দেউতাৰ লগৰ ল'ৰা আৰু ককাইতৰ ঘৰুৱা বৰ্ডিঙত থাকি পঢ়া ল'ৰা খিনি মাতি পৰামান আৰু বাবীৰ কল-কমলা আদি খুৱাইছিল। ককাদেউতাই নিজৰ মাটিতে বৰ্ডি সজাই দিছিল। চাৰিচাৰি গাঁৱৰ ফালৰ পৰা ল'ৰা আহি তাত থাকি পঢ়িছিল।

ডেকা কালতো দেউতা এবাৰ কলিকতাৰ পৰা আহোঁতে জাহাজৰ তলি ফুটি জাহাজ বুৰিব লগীয়া। যাত্ৰী সকলৰ হাঁহাকাৰ লাগিল। যি যেনেকৈ পাবে ঈশ্বৰৰ নাম লোৱাত ঈশ্বৰে কৃপা কৰিলে। ক'ৰবাৰ পৰা উটি অহা জাঁজী এসোপা লাগি জাহাজৰ ফুটা বন্ধ হ'ল আৰু অগ্ৰ জাহাজলৈ খবৰ দিয়াত অগ্ৰ জাহাজ আহি যাত্ৰী সকলক গম্ভুবা ঠাইলৈ লৈ গ'ল। এই কথা দেউতাৰ মুখৰপৰাই শুনা।

দেউতাৰ মনৰ দৃঢ়তা বৰ বেছি। ঈশ্বৰৰ একান্ত বিশ্বাসী, চিন্তাশীল আৰু অনুসন্ধিৎসুক ভাবৰ, সেয়ে তেখেতক ভাষাতত্ত্ব গৱেষণাত প্ৰেৰণা যোগালে। দেউতাই চৰকাৰী কামত থাকোঁতেও কিছুসময় তেখেতৰ আচুতীয়া টেবুলত বহি লেখা-পঢ়া কৰা দেখেঁ। তেতিয়াৰ পৰাই বোধকৰোঁ দেউতাই ভাষাতত্ত্ব গৱেষণা কৰি আছিল। দেউতাই প্ৰথমবাৰ পঢ়িবলৈ যাওঁতে হেনো আইতাৰ (দেউতাৰ খুবীয়েক) লগত আপোন ওচৰ-চুবুৰীয়া আইতা সকলোৰে সৈতে সাতখন গৰুৰ গাড়ীৰে দেউতাক আগবঢ়াই থৈছিল গৈ। এমাহমান ইঘৰ সিঘৰত ভাত খাওঁতেই গ'ল। দেউতাই বহি ভাত খোৱা নাললগা চকলী পিৰাখন এই গৰাকী আইতাৰ হাততে কেইবছৰ মানৰ আগলৈকে আছিল। আতাই ধৃতি-পিৰা কৰি বহিবলৈ লৈছিল। দেউতাৰ খুবী আইতাই আমাক এই বিলাক কথা কৈছিল। দেউতাই তেখেতক বৰ মৰম কৰিছিল। দেউতাক সকলোৱে ময়না বুলি মাতিছিল। মইনা সকলোৰে আলাসৰ লাৰু যেন আছিল। আইতাই সেইখন পিৰাত বহি আমাক তামোল কাটি দিছিল। কৰ্মজীৱনত দেউতাই নিজৰ কৰ্তব্য অতি নিষ্ঠাৰে কৰিছিল। দোকমোকালিতে উঠি মাজি-কাচি গুখ পশ্চিমীয়া ঘোঁৰাটোত উঠি ৩০৪০ মাইল মফচলৰ কামত প্ৰায়েই যায়। এবাৰ ঘোঁৰাৰ পৰা পৰি ছথো পাইছিল। এবাৰ হাতীত উঠি জঞ্জলৰ মাজেৰে যাওঁতে হাতীয়ে গঁড় দেখি চকুখাই দৌৰ দিয়াত গছত লাগি দেউতা উফৰি

পৰিল। ভাগ্যে বেচি ছুখ নেপালে। দেউতাৰ স্বাস্থ্য সদায় ভাল, খং বাগ, এলাহ ভাগৰ কাক বোলে দেউতাই নেজানিছিলেই চাগে। সদায় হাঁহি মুখ হে দেখিছিলো আমি।

আমি নগাঁৱত থাকোঁতেই স্বাধীনতা আন্দোলন আবন্ত হয়। মহাত্মা গান্ধী প্ৰথম অসমলৈ আহে। বিৰাট শোভা যাত্ৰাৰ মাজেৰে বাপুজীক আদৰি আনে নগাঁৱৰ বাহিৰে। আমি প্ৰথম বাৰৰ কাৰণে বাপুজীৰ দৰ্শন লাভ কৰোঁ। আমি সকলোৰ তাৰ আগৰ পৰাই বিদেশী কাপোৰ বৰ্জন কৰিছিলোঁ। ফুলগুৰি হাটবপৰা ফুলাম খন্দৰৰ কাপোৰ, ধূতি, বৰ কাপোৰ, দেউতাই আনি দিছিল। আমি সেই কাপোৰেৰে ফুক, মেখলা-চাদৰ, আদি কৰি পিন্ধিছিলোঁ। দেউতায়ো খন্দৰ পিন্ধিছিল। আমাক সূতা কাটিবলৈ য'তৰ আৰু কপাহ আনি দিছিল। সূতা কাটিবলৈয়ো শিকাইছিল। সেইজন দেউতায়ো হাৰমনিয়ম বজাই ধুনীয়া ৰবীন্দ্ৰ-সঙ্গীত গাইছিল, আমাকো গান শিকাইছিল। বিশেষকৈ ৰবীন্দ্ৰ-সঙ্গীত শিকাইছিল। নাৱ'ত উঠি বিলত হাঁহ চিকাৰ কৰা দেউতাৰ বৰ চখ, হাতৰ নিচানো বৰ পোন, উৰি যোৱা চবাই মাৰিহে ভাল পাইছিল। দেউতাই সাঁতোৰাতো বৰ পাকৈত আছিল। ল'ৰা কালত সমনিয়াৰ লগত দিখৌ নৈ ইপাৰ সিপাৰ হোৱা কোনো কথাই নাছিল। দেউতা খেলা-ধলাতো পাকৈত আছিল। নিজে মটৰ গাড়ী চলাইছিল।

বৈষ্ণৱ সাহিত্যৰ প্ৰতিও দেউতাৰ অতি শ্ৰদ্ধা আছিল। শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰ নামৰ গুৰুজনাৰ জন্মৰ পৰা প্ৰয়াগলৈকে পাঁচ অষ্টমীয়া নাটক এখনিও লেখে; পাচত সৰুকৈ শ্ৰীশঙ্কৰ নাটক লেখে—আৰ্জি-কালিৰ সুবিধাৰ কাৰণে। দেউতা কামত থাকোঁতেই অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰখন ছপাকৰি উলিয়াইছিল। পিচৰ তাঙবণ প্ৰায় বিশ বছৰ মানৰ পাছতে বৃহৎ আকাৰত ছপা কৰি উলিয়ায়। ইয়াৰ পাচতো ভাষাতত্ত্বৰে গৱেষণা কৰি আছিল। দেউতাই বাঁহী আলোচনী, “উষা”, “হাসম” সাহিত্য পত্ৰিকা আদিত প্ৰৱন্ধ লিখিছিল। “মিৰি” ছদ্ম নামেৰে উষা নামৰ আলোচনীত বহুত কবিতা লিখিছিল। বিহু নামৰ নাটিকা এখন ছোৱা-ছোৱাকৈ উলিয়াইছিল। শঙ্কৰদেৱৰ বিষয়েও প্ৰৱন্ধ লিখিছিল কেইবাটাও। ইংৰাজী আৰু অসমীয়াতো কেইবাখনো পুথি লিখে। এই পুথি বিলাক চাকৰিত সোমোৱাৰ চৰছৰ পাচতে এজন ইংৰাজ বিষয়াৰ অনুবোধত লেখে—“Assamese Grammar in English” নামৰ ব্যাকৰণ পুথি, আসাম ট্ৰিবিউনত প্ৰকাশিত “All Assam Alphabates”^x ধেমেলীয়া নাটক “সামাজিক আদালত” ‘বিহু নাটিকা’ আদি উল্লেখযোগ্য। চন্দ্ৰ কান্ত অভিধানৰ সু-বিস্তৃত পাতনিখনো দেউতায়ো লিখে। “ভীমদৰ্প” নামৰ মেগ্‌বেথৰ ভাঙনি পাঁচ অষ্টমীয়া অমিত্ৰাক্ষৰ চন্দ্ৰ নাটক লিখে। ‘আদি পুৰাণ’ নামৰ বৈজ্ঞানিক তথ্যক লৈ পদ-পুথি লিখে। “চীনা লুইতৰ পাৰে পাৰে” নামৰ উপন্যাসখনিও উল্লেখযোগ্য; এইখন পুথিত অসমৰ বাহিৰতো ক'ত ক'ত অসমীয়া ভাষা সাজ-পাৰ আছিল তাৰো উল্লেখ আছে। দুৰ্ভাগ্যবশতঃ এইখন পুথি ছপা হৈ ওলোৱা দেউতাই দেখিবলৈ নেপালে। “সত্যমুক্তাৱলী” আদি ভালেমান পুথি

লিখে। এসময়ত 'সাহিত্য সভা পত্রিকা'ৰ সম্পাদক আছিল কিছু দিনৰ বাবে দেউতা। তেখেত টিমণ টি কোম্পানীৰ মেনেজিং ডিবেষ্টৰ হৈয়ো আছিল। এই কোম্পানীত আমাৰ আই "কাঞ্চন লতাৰ" ভাগ আছিল।

দেউতাই নিজে মটৰ গাড়ী চলাই এইবোৰ ঠাইলৈ যাব লাগিছিল। মাজে মাজে শিৱসাগৰলৈও নিজে গাড়ী চলাই আহিছিল। গাড়ী অলপ পুৰণা হলে বেচি বেলেগ গাড়ীও লয়। পাচলৈ সেইবোৰৰ চখ নোহোৱা হ'ল। শেষলৈ আইৰ শৰীৰ অসুস্থ থকাত আইকো প্ৰতিপাল কৰিব লগা হ'ল। আমাৰ তিনি বাই-ভনীৰ আগতে বিয়া হৈ গ'ল। শ্ৰীমতী দিব্য আৰু সৰু ভাই দুটিকো দেউতায় প্ৰতিপাল কৰিব লগা হ'ল। সেয়েহে ভাবোঁ দেউতাৰ নিশ্চয় ঐশ্বৰিক শক্তি আছিল। এই জন মহান পুৰুষে ১৮৮৩ খ্ৰীষ্টাব্দৰ জুন মাহত জন্ম গ্ৰহণ কৰি ১৯৭২ খ্ৰীষ্টাব্দৰ জুলাই মাহত ইহলীলা সম্বৰণ কৰে। দেউতাৰ কথা কৈ থাকিলে অস্তু নহয়। ওপৰে ওপৰে দেখা কথা কেইটিমানকে লিখি দেউতাৰ শত বাৰ্ষিকীত শ্ৰদ্ধাঞ্জলি অৰ্পণ কৰিলোঁ।

‘অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰ’ : এটি পৰিচয়াত্মক টোকা

ৰামেশ পাঠক

অসমীয়া ভাষাৰ বৈজ্ঞানিক বিশ্লেষণৰ পথ-প্ৰদৰ্শক দেৱানন্দ ভৰালিৰ ‘অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰ’ৰ গুৰুত্ব আধুনিক অসমীয়া ভাষাৰ চৰ্চাকাৰীসকলৰ বাবে বৰ বেছি নহলেও ঐতিহাসিক দিশৰপৰা ইয়াৰ গুৰুত্ব অপৰিসীম আৰু অসমীয়া ভাষা চৰ্চাৰ দিশত এক অমূল্য দলিল স্বৰূপ। এই গুৰুত্ব ঘাইকৈ বাটকটীয়াৰ যদিও সময়ৰ পৰিধি অতিক্ৰম কৰি তাৰে বহু কেইটা মন্তব্য আজিও সমানে তাৎপৰ্য্যপূৰ্ণ হৈ আছে। দেৱানন্দ ভৰালিৰ জন্ম শতবাৰ্ষিকী উপলক্ষে লগ ধৰোতে অসমৰ প্ৰথিতযশা পণ্ডিতসকলে ‘অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰ’ৰ প্ৰথম সংস্কৰণ (১৯১২ চন) খন নেদেখা বুলি আমাক আক্ষেপেৰে জনাইছিল আৰু তেতিয়াহে আজি দুবছৰমান আগতে অশেষ কষ্ট কৰি মোৰ প্ৰিয় ছাত্ৰ (এম, এ, শ্ৰেণীৰ) শ্ৰীমান বঙ্কাস্থ হাটীমতাই যোগাৰ কৰি দিয়া প্ৰথম সংস্কৰণখনৰ মূল্য গভীৰভাৱে অনুভৱ কৰেঁ। এই প্ৰবন্ধত প্ৰথম সংস্কৰণৰ এটি পৰিচয়াত্মক টোকা দিবৰ যত্ন কৰিছোঁ।

ভৰালিয়ে অসমীয়া ভাষাৰ বিচাৰ বিশ্লেষণ কৰাৰ আগতে এই দিশত কিছু কাম আগ-বাঢ়িছিল। আমেৰিকান ব্যাপ্টিষ্ট মিছনেৰী সকলে ধৰ্ম-প্ৰচাৰৰ বাবে ভাষাটো জানিব লগা হোৱাত অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ আৰু অভিধান আদি ৰচনা কৰি প্ৰকাশ কৰে। কিন্তু তেওঁলোকৰ উদ্দেশ্য আছিল সীমিত আৰু সেইবাবে তেওঁলোকৰ ভাষা চৰ্চাৰ ক্ষেত্ৰতো সীমাবদ্ধতা আছিল। সেইবোৰ কামত দুজন অসমীয়া মানুহে তেওঁলোকক প্ৰত্যক্ষ আৰু পৰোক্ষভাৱে সহায় কৰিছিল। তেওঁলোক হ’ল নিধি লেভি ফাৰৱেল আৰু যাদুৰাম বৰুৱা। ব্ৰনছনে ১৪,০০০ শব্দেৰে অসমীয়া ভাষাৰ অভিধান লিখি জাতিৰ এক মহৎ উপকাৰ কৰিলে। অসমীয়া ভাষাৰ বৰ্ণ-বিগ্ৰাস তেখেতে উচ্চাৰণ অনুগামী প্ৰথাৰে কৰিছিল আৰু পাতনিত তেখেতে লিখিছে : “মোৰ বিশ্বাস, আনবোৰ নিয়মতকৈ এই নিয়মেই উচ্চাৰণৰ লগত মিলে।”

অসমীয়া শব্দৰ ঐতিহাসিক বিৱৰ্তন আৰু ভাষা বৈজ্ঞানিক দৃষ্টিকোণৰপৰা ব্ৰহ্মনৰ অভিধানৰ আখৰ জেণ্টিনৰ সামগ্ৰিক নীতিত দোষ একো নাছিল যদিও হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাই এই পদ্ধতিৰ ছুঁঘোৰ বিৰোধিতা কৰিছিল আৰু কবলৈ গলে তেখেতৰ একক প্ৰচেষ্টাৰ ফলতই অসমীয়া শব্দৰ বৰ্ণ-বিজ্ঞান সংস্কৃত মূলানুগ কৰা হয়। হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ এই প্ৰচেষ্টাত বাধা দিছিল নিধি লেৱি ফাৰৱেলে। বৰুৱাই আত্মজীৱনীত এই বিষয়ে লিখিছে: “মই তাৰ (অৰুণোদই) বৰ্ণ-বিজ্ঞান সংশোধনৰ নিমিত্তে যত্ন কৰিবলৈ ধৰিলোঁ। মোৰ এই প্ৰচেষ্টাত নিধি লেৱি ফাৰৱেল নামেৰে এটা দেশী ঋষ্টিয়ানৰপৰা বৰ বাধা পাইছিলোঁ। সি তাৰ গুৰু ব্ৰাউন চাহাবৰ বৰ্ণ-বিজ্ঞানৰ এক আঙুলো লৰচৰ হোৱাক মহাপাপ যেন ভাবিছিল।”

আধুনিক অসমীয়া ভাষাৰ জন্ম লগতে উত্তৰ হোৱা এনে দ্বিধা-বিভক্ত মতবাদৰ যুদ্ধত হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰে জয়লাভ হ’ল। মিছনেৰীসকলে এই লৈ যুক্তি তৰ্ক চলাই থকাৰ প্ৰয়োজন অনুভৱ নকৰিলে।

এই সময় ছোৱাত অসমীয়া ভাষা চৰ্চা ঘাইকৈ অভিধান প্ৰণয়ন আৰু ব্যাকৰণ ৰচনাতে সীমাবদ্ধ আছিল। প্ৰকৃত অৰ্থত অসমীয়া ভাষাটোৰ বৈজ্ঞানিক বিশ্লেষণ আৰম্ভ হোৱা নাছিল। আনকি আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনৰ তথ্যপূৰ্ণ গ্ৰন্থখনতো এনে বিশ্লেষণৰ অভাৱ অনুভৱ কৰা যায়।

১৯১২ চনত ওলোৱা দেৱানন্দ ভৰালিৰ ‘অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰ’ এই দিশত চমু অথচ প্ৰথম সাৰ্থক প্ৰচেষ্টা। ভৰালি নিজেও এই বিষয়ে সচেতন আছিল যেন লাগে। কিতাপখন ৰচনাৰ উদ্দেশ্য সম্পৰ্কে লেখকে পাতনিত কৈছে :.....নতুন কথা আৱিষ্কাৰ কৰাতকৈ, কোন বাটেদি অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰভুত্ব যাব লাগে, সেইটো উন্মুকিয়াই দিয়াহে এই কিতাপৰ উদ্দেশ্য। এই পুস্তিকাত তাতকৈ সৰহ কৰিব নোৱাৰি। লেখকৰ বিশ্বাস যে সেই বাটেদি যথোচিত অনুসন্ধান হলে এই কিতাপৰ কলেৱৰ চতুৰ্গুণে বাঢ়িব। (দ্বিতীয় সংস্কৰণত বাঢ়িছেও)। অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰৰ তিনিটা পথ ইয়াত দেখুৱাই দিয়া হৈছে—

প্ৰথম - পুৰণি সাহিত্য আৰু ইতিহাসৰ সহায়েৰে অসমীয়া ভাষাৰ ক্ৰমবিকাশ বিচাৰ কৰা।

দ্বিতীয় অসমীয়া ভাষাৰ বৈয়াকৰণিক গঢ়ৰ মৌলিকতা বিচাৰ কৰা আৰু অইন মাগধী ভাষাৰ লগত বিজাই অসমীয়া ভাষাৰ বিশেষত্ব আৰু পৌৰাণিকতা স্থিৰ কৰা।

তৃতীয়— অসমীয়া শব্দ বিলাকৰ মূল বাহিৰ কৰা।

নকলেও হ’ব— এনে সূত্ৰ আধুনিক ভাষা-বিজ্ঞানৰ ছাত্ৰৰ বাবে নতুন কথা একো নহয়। কিন্তু লেখকৰ নিৰ্দেশিত পথৰ ইতিহাস এখন পালো নে নাই, সেয়া নিশ্চয় ভাবি চাবলগীয়া। ডঃ বাণীকান্ত কাকতি আৰু কালিৰাম মেধিৰ অধ্যয়নে অসমীয়া ভাষাৰ অলেখ দিশ পোহৰলৈ

অন্যত সহায় কৰিছে। কিন্তু অসমীয়া ভাষাৰ ক্ৰমবিকাশৰ পূৰ্ণাঙ্গ পুথি এখন আজিলৈ নোলাল। ডঃ কাকতিৰ গৱেষণা গ্ৰন্থত কপৰেখাহে আছে—সেই কপৰেখাৰ ভিত্তিত পূৰ্ণ-বিপ্লৱগাত্ৰিক বিকাশৰ ইতিহাস এখনৰ অভাৱ আজিও বিদ্যমান। অসমীয়া শব্দ বিলাকৰ মূল বাহিৰ কৰা দৃৰৈত থাওক, শব্দ সংগ্ৰহ এখনেই আমাৰ নাই। প্ৰাচীন শব্দ সংগ্ৰহ, আধুনিক শব্দৰ সংগ্ৰহ, উপভাষাৰ শব্দ সংগ্ৰহ—কিমান যে হ'ব পাৰে।

অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰ গ্ৰন্থখনৰ পৃষ্ঠা হ'ল ৬৪। এই সীমিত পৰিধিত ভবালিয়ে এই বিষয়বোৰ অলাচনা কৰিছে—

- অসমীয়া ভাষাৰ যুগ—১-৮ পৃষ্ঠা
- অনাৰ্য্য জাতিৰ প্ৰভাৱ—৯-১২ ,,
- পুৰণি অসমীয়া—১২-১৯ ,,
- শঙ্কৰী যুগ—১৯-২৩ ,,
- বৰ্তমান যুগ—২৩-২৯ ,,
- অসমীয়া ব মালা আৰু তাৰ উচ্চাৰণ—২৯-৩০
- ভাষাবৃদ্ধিৰ গোটাচৰেৰে বহল নিয়ম—৩১
- শব্দৰূপ—৩২—৩৪
- বহুবচনৰ চিন—৩৫
- লিঙ্গভেদ—৩৫
- সৰ্বনাম—৩৬-৩৭
- বিশেষণ—৩৮
- তদ্ধিত প্ৰত্যয়—৩৮-৪১
- উপশব্দ—৪১
- সমাস—৪২-৪৪
- ক্ৰিয়া—৪৪-৪৯
- ক্ৰিয়াৰ বাচ্য—৪৯-৫০
- কৃদন্তু—৫০-৫৬
- ক্ৰিয়া বিশেষণ—৫৬-৫৭
- অব্যয়—৫৮-৬১

কিছুমান অসমীয়া শব্দৰ মূল— ৬২-৬৪

অসমীয়া ভাষাৰ এনে ব্যাপক দিশ মাথো তিনিকুৰি চাৰি পৃষ্ঠাৰ ভিতৰতে সামৰি, হাতী মাৰি ভুককাত ভৰোৱা কাৰ্য কৰিবলৈ যাওতে, বিষয়বোৰৰ একোটা বহল ৰূপৰেখা দিয়া হলে গ্ৰন্থখনৰ কাৰ্যকাৰিতা আৰু বাঢ়িলহেঁতেন। কিন্তু প্ৰত্যেক অধ্যায়তে বিষয়বস্তুৰ বিশ্লেষণ একে মানদণ্ডৰ হোৱা নাই।

প্ৰথম অধ্যায়ত অসমীয়া ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত ছটিমান গুৰুত্বপূৰ্ণ মন্তব্য কৰিছে। যেনে—

(১) অসমীয়া ভাষা সংস্কৃতৰ পৰা নমা নাই। সি প্ৰাকৃতিক।সংস্কৃত অসমীয়া ভাষাৰ মাক নহয়, বৰং মাহীয়েক। এতেকে মাকৰ আৰ্জাৰে বুলি আমি ধৰি ল'ব পাৰো। এই সূত্ৰেহে আমি অসমীয়া কথাৰ মূল সংস্কৃতত বিচাৰিম বা সংস্কৃতৰ উদাহৰণ ল'ম।' (পৃষ্ঠা ২-৩)

(২) 'সম্বন্ধপদৰ, অধিকৰণ আৰু কৰ্তাকাৰকৰ চিনবিলাক যে কিমান পুৰণি তাক ঠাৱৰ কৰা টান। কৰ্তাকাৰকৰ চিন 'এ' অশোকৰ শিলালিপিতো পোৱা যায়।' (পৃষ্ঠা—৪)

(৩) '৬০০ পূৰ্ব খৃষ্টাব্দত সংগৃহীত মনুসংহিতাই আসামক আৰ্য্যায়ৰ্তৰ পৰা বাদ দিছে; যেনে— 'আসমুদ্ৰাংৱৈ পূৰ্বাদাসমুদ্ৰান্তু পশ্চিমাং। হিমাবদ্ধিকাযোৰ্মাধামাৰ্য্যায়ৰ্তং প্ৰচক্ষতে।' আসামত হোৱা আৰ্য বসতি ৬০০ খৃঃ পূঃ ৰ আগলৈ বোধকৰোৱা গৈছিল নোৱাৰি।' (৬২)

দ্বিতীয় অধ্যায়ত অনাৰ্য্য জাতিৰ প্ৰভাৱৰ কথা কবলৈ গৈ মন্তব্য কৰিছে—

(১) "পুৰাতত্ত্বজ্ঞসকলৰ মতে আসামৰ নদীয়াল জাতিৰ মাজত ড্ৰাবিড়ী শব্দীৰৰ কিছু গঢ় আছে। কিন্তু জাতীয় সানমিহলিৰ গুণে অবিমিশ্ৰিত জাতীয় তেজ পোৱা টান; তাৰ ভাষা দূৰৈৰ কথা।" (পৃঃ ৯)

(২) 'বঙ্গলা—উৰীয়া আদি গোঁড়ীয় ভাষাৰ পৰা অসমীয়া ভাষা পৃথক হোৱাৰ এটা প্ৰধান কাৰণ কছাৰীৰ ভাষাৰ প্ৰভুত্ব। এই ভাষা পুৰণি কামৰূপ গোটেইখনতে আছিল। সেইদেখি বংপুৰ, দিনাজপুৰ, কোচবিহাৰ, চিলঠ আদি ঠাইৰ কথিত ভাষা আৰু উচ্চাৰণ এতিয়াও অসমীয়াৰে মিলে।" (পৃঃ ১০)

কছাৰী ভাষাৰ প্ৰভাৱৰ ক্ষেত্ৰত অসমীয়া ভাষাৰ স্বতঃ অনুনাসিকীভবন; স, শ, ষ > হ আৰু খ; চ, ছ > দন্তমূলীয় চ (ts); দন্ত্য-মূৰ্দ্ধন্য > দন্তমূলীয়—এইবোৰ বিশেষত্ব দেখুৱাইছে। এইবোৰ এতিয়া আমাৰ বাবে সহজ কথা; কিন্তু ১৯১২ চনত এইবোৰ আবিষ্কাৰেই হোৱা নাছিল।

তৃতীয় অধ্যায়ত প্ৰাচীন অসমীয়া ভাষাৰ পৰা যথেষ্ট উদ্ধৃতি দি ধ্বনিতাত্ত্বিক আৰু ৰূপ-তাত্ত্বিক বিশেষত্ব দেখুৱাইছে। চতুৰ্থ আৰু পঞ্চম অধ্যায়ৰ আলোচনাও তৃতীয় অধ্যায়ৰ দৰে।

৬ষ্ঠ অধ্যায়ত অসমীয়া বৰ্ণমালা আৰু তাৰ উচ্চাৰণ সম্পৰ্কে দুই পৃষ্ঠাৰ যি আলোচনা কৰিছে সি অসম্পূৰ্ণ। তাৰ মাজতে দুই এটা মন্তব্য, অৰ্থপূৰ্ণ। যেনে—“অ আৰু এৰ অসমীয়াত গাইপতি দুটা উচ্চাৰণ আছে। যেনে—টকা, ৰতি, এৰা, এই। সাধাৰণতে ই, ঈ, ঐ, উ, ঊ

এইবিলাকৰ আগত দিহঁতৰ উচ্চাৰণ দীঘল হয়; আ আক-ওৰ আগত চুটি। ই, ঈ আৰু উ, ঊ ৰ হৃস্ব-দীৰ্ঘ উচ্চাৰণ অসমীয়াত নাই। অসমীয়াত চ আদি তালব্য উচ্চাৰণ নাই। ইত্যাদি। এই অধ্যায়ৰ আলোচনাখিনি প্ৰাথমিক পৰ্যায়ৰ আৰু আশাতীতভাৱে চমু।

অষ্টম-অধ্যায়ৰ পৰা কপতত্বৰ আলোচনা আৰম্ভ হৈছে। এই দিশত কৰা আলোচনাও তিয়া আৰু বিশেষ উল্লেখনীয় নহয়। কিন্তু বহুবচনৰ চিন 'বোৰ' সংস্কৃত 'ভুৰি' শব্দৰ পৰা ওলাইছে বুলি কৈ 'কছাৰীৰ বহুবচনাত্মক 'ফুৰ' শব্দ অসমীয়া 'বোৰ' শব্দৰ পৰাই ওলাইছে' বুলি কৰা মন্তব্য প্ৰণিধানযোগ্য।

দেবানন্দ ভৰালিদেৱে বৰ্ণ বিজ্ঞাসৰ ক্ষেত্ৰত হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ মত সৰ্বাস্তকৰণে মানি লৈছিল নে নাই ধৰা টান। মৌলিক বিচাৰৰ বৰ্ণ বিজ্ঞাস প্ৰায় হেমচন্দ্ৰৰ ৰীতিৰেই কৰা। কিন্তু পঞ্চম আধ্যাত বৰ্তমান যুগৰ আলোচনা কৰোঁতে এঠাইত লিখিছে—“বঙ্গলুৱা প্ৰভাৱৰ আৰু এটা ডাঙৰ ফল ধৰিলে, সেইটো হৈছে বৰ্ণমালাৰ বেমেজালি। তামুলিফুকনৰ (বুৰঞ্জী) ভাষাত এটা 'ই' কাৰ এটা 'উ' কাৰ, এটা 'চ' আৰু এটা 'স' আছিল। আমাৰ উচ্চাৰণ চাই সেয়ে যথেষ্ট হৈছিল। কিন্তু বঙ্গলা ভাষাত কিছু দূৰ অভ্যস্ত হোৱাত তামুলী ফুকনৰ ভাষা পাচলৈ মানুহৰ ভুল যেন বোধ হ'ল। সেই কাৰণে অসমীয়া ভাষাৰ আধুনিক জাগৰণত বৰ্ণমালাৰ বেমেজালি দেখা গ'ল। ১৯০০ চনত হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ অভিধান প্ৰকাশ হোৱাত বৰ্ণবিজ্ঞাসে এটা নিয়ম ধৰিলে। তেখেতৰ মতে সংস্কৃতৰ দৰেই অসমীয়াৰ বৰ্ণবিলাক হ'ব লাগে। কেবল য'ত শব্দ সংস্কৃতমূলক নহয় অথবা উচ্চাৰণ সম্পূৰ্ণ বেলেগ তাতেহে সংস্কৃতৰ পৰা আঁতৰিব লাগে। এই নিয়মে বহুত বেমেজালি গুচালে হয়, কিন্তু অসমীয়া সাহিত্যৰ বৃদ্ধিত এটা অস্বাভাৱিক লেঠা আহি ধৰিলে। সংস্কৃতৰ পৰা হেজাৰ বছৰ আঁতৰি অহা অসমীয়াত একাধাৰ লিখিবলৈ গলে আকৌ সংস্কৃত জানিব লগাত পৰিল।” (পৃ—১৭-১৮)

ককাদেউতা শহুবৰ স্মৃতিত

শ্ৰীদেৱকান্ত কাকতি, আই,পি,এছ

ককাদেউতা শহুব আৰু নাতিজোঁৱাইৰ সম্বন্ধ সাধাৰণতে নিবিড় নহয়; তাৰ কাৰণে আছে—বিশেষকৈ যদি নাতিজোঁৱাই দোৱালীৰ ফালৰ হয়। বয়সৰ বাৰধানত বাদেও নাতিজোঁৱাই ককাদেউতা শহুবক ঘনাই লগ পোৱাৰ সুবিধা নাথাকে। জোঁৱাই শহুৰেকৰ ঘৰলৈ গ'লেও শাহু আইৰ ফালৰ ককাদেউতাকক লগ পোৱাৰ সিমান সুযোগ নাপায়।

মোৰ ক্ষেত্ৰত কিন্তু এটা ব্যতিক্ৰম ঘটিছিল। মোৰ ককাদেউতা শহুব ডেৱানন্দ ভবালিৰ আৰু মোৰ সম্বন্ধ বেছ নিবিড় আছিল। মই যেতিয়াই শিৱসাগৰলৈ মোৰ শহুব গিৰীশ্ৰনাথ দত্তৰ তালৈ গৈছিলোঁ, তেতিয়া যোৰহাটত সামাই ককাদেউতা শহুবক লগ পাই গৈছিলো। তেখেতৰ ওচৰলৈ গৈ ছই-চাৰি আঘাৰ কথা পাতি বৰ ভাল লাগিছিল। আমাৰ কথা-বতৰাৰ বিষয়বস্তু ভাষাতত্ত্ব, ৰাজনীতি, কৃষ্টি, কলা, বুৰঞ্জী ইত্যাদি আছিল। এই ধৰণৰ কথা-বতৰাত ককাদেউতা শহুবৰ সজাগ আৰু অনুসন্ধানকাৰী মনৰ (enquiring mind) আৰু সহজে প্ৰত্যয় নজন্মা মনোভাৱৰ পৰিচয় পোৱা গৈছিল। এই ছয়োটা মনোভাৱে মোক তেখেতৰ ওচৰলৈ বেচিকৈ আকৃষ্ট কৰিছিল। তেনেকুৱা মনোভাৱ হোৱা গতিকে বাগিৰাৰ পৰা বহুতে হয়তো তেখেতৰ কিছু কথা-বতৰা নিন্দাসূচক বুলি ভাবিছিল (ironical) আৰু কিছুৱে হয়তো দোষ খুচৰি ফুৰা বিধৰ (cynical) বুলি ভাবিছিল। তেখেতৰ এই ছয়োটা গুণ বা ছুগুণ মোৰ পিতাদেউ ড° বাণীকান্ত কাকতিতকৈ কিন্তু বহু গুণে কম আছিল। আমাৰ পিতাদেউক এই কাৰণে বহুতে বহু বৰকমৰ আখ্যাই দিছিল। গয়োজন ব্যক্তিয়ে ভাষাতাত্ত্বিক আছিল আৰু ছয়োৰে এই ক্ষেত্ৰত একে বৰকমৰ গুণেই আছিল। এইখিনি দেখি আমাৰ মনত এতিয়া

এটা প্রশ্ন জাগৰণ হৈছে যে ভাষাতত্ত্ব বিচাৰি ফুৰা সকলে এনেবোৰ গুণ বা ছুগুণৰ অধিকাৰী হযেই নে কি ?

মোৰ ভাষাতত্ত্বৰ লগত কোনো সম্বন্ধ নাছিল। আৰু এতিয়াও নাই। মই পিতাদেউৰ কিতাপ-পত্ৰবোৰ পঢ়ি আৰু মাজে সময় আলোচনা কৰি ভাষাতত্ত্ব আৰু বুৰঞ্জীত কিছু সোৱাদ পাইছিলোঁ।। সেয়েহে ককাদেউতা শহুৰৰ লগত এইবোৰ কথা ওলালে মই আলোচনাত যোগ দিব পাৰিছিলোঁ। আৰু বেচ তৃপ্তিও পাইছিলোঁ।। তেখেতৰ মতে আমাৰ পিতাদেৱে অসমীয়া ভাষাত ইন্দো তিবেটান (Indo Tibetan) আৰু মন্থ্ৰমাৰ (Monkhemar) ভাষাৰ প্ৰভাৱ অলপ বেচিকৈয়ে মানি লৈছে। তেনে কৰাত অসমীয়া ভাষাৰ ওপৰত ইন্দো এৰিয়ান (Indio-Aryan) ভাষাৰ প্ৰভাৱৰ বিশালতা কিছুদূৰ লাঘৱ কৰা হৈছে। মই কিন্তু ককাদেউতাৰ মতামত মানি নলৈছিলোঁ।; কিন্তু ককাদেউতা শহুৰেও তেওঁৰ মতামত শেষলৈ ধৰি আছিল। অৱশ্যে মোৰ জ্ঞান পিতাদেউৰ কিতাপ-পত্ৰবোৰেই আছিল; আৰু মোৰ মতামতৰ ভিত্তিও আছিল পিতাদেউৰ মতামত।

এই সন্দৰ্ভতে ককাদেউতা শহুৰে আৰু এটা কথা মাজে মাজে উল্লুকিয়াইছিল যে কামৰূপলৈ (পিচত অসম বুলি জনাজাত হ'ল) যি সকল আৰ্য্য আহিছিল আৰু বৰ্তমানৰ শদিয়া আহি পাইছিল তেওঁলোক প্ৰাক্ বৈদিক আছিল। কিহৰ ভিত্তিত তেখেতে তেনে সিদ্ধান্তত উপনীত হৈছিল জনা নগ'ল। ড: বাণীকান্ত কাকতিৰ 'কলিতা জাতিৰ ইতিবৃত্ত' বোলা কিতাপখনতো তেনেকুৱা এটা ইঙ্গিত আছে। ককাদেউতা শহুৰে বোধকৰে'। বৈজ্ঞানিক পদ্ধতিৰে শেষ সিদ্ধান্তলৈ আহিব নোৱাৰিলে। কিন্তু তেখেতৰ মনৰ বুৰঞ্জীমূলক খুহুৱনিখিনি 'চীনা লুইতৰ পাৰে পাৰে'—বোলা কল্পনামূলক উপন্যাসখনত প্ৰকাশ কৰি গৈছে। এতিয়া আমাৰ ভাষাতত্ত্ববিদ-সকলে এই দিশত অনুসন্ধান কৰি এই বিষয়টো প্ৰতিপন্ন কৰিলে অসমবাসীয়ে বিশেষকৈ উপকৃত হব।

ইয়াৰ লগতে আৰু এটা কথা অৱতাৰণা কৰিছিল ৬কনকলাল বৰুৱাই। তেখেতৰ মতে পুৰণি কামৰূপলৈ প্ৰথমে আৰ্য্য সকলহে আহিছিল। ইন্দো-মঙ্গোলিয়ান সকল পাচতহে আহে। যদিও মূলতঃ এইটো বুৰঞ্জীবিদ সকলৰহে কাম তথাপি ভাষা বিজ্ঞানেও সত্যাসত্য প্ৰতিপন্ন কৰাত বহু সহায় কৰিব পাৰিব। সেয়েহে মই কথাটো উত্থাপন কৰিছোঁ। বৰ্তমান ৰাজনৈতিক পৰিস্থিতিত এই কথাটোও তাৎপৰ্য্যপূৰ্ণ হৈ পৰিছে। আজিৰ অসমত (অবিভক্ত অসমৰ কথা বাদেই দিছোঁ।) মুখ্য কৃষ্টি কোনটো—ইন্দো অৰিয়ান নে ইন্দো মঙ্গোলিয়ান ?

যদিও ককাদেউতাশহুৰৰ জীৱন বহু সমশ্ৰাবহুল আছিল, মই তেখেতক কোনো দিনেই বিমৰ্ষ অৱস্থাত দেখা নাছিলোঁ।। তেখেতৰ মুখ সদায়ে হাঁহিৰে পৰিপূৰ্ণ আছিল। মনৰ দৃঢ়তাও আছিল

যথেষ্ট। এদিন হঠাতে খবৰ পালে যে, তেখেতৰ দ্বিতীয় জেঁৱায়েক ৰত্নকান্ত বৰকাকতি নাজিৰাত
সাহিত্য সভাৰ কাম শেষ কৰি ঘৰলৈ উলতি আহোতে বাটতে শিৱসাগৰত শেষ নিশ্বাস পেলালে,
তেতিয়া সেই খবৰটো মিতিৰ ৰত্নেশ্বৰাম দত্তৰ পৰিবাৰক দিবলৈ তেখেতে নিজেই গৈছিল।
তেখেতে যদিও আলোচনা কৰিছিল কেতিয়াবা হয়তো নিন্দামুচক যেনও লাগিছিল—তথাপি
তেখেতৰ আলোচনা ধ্বংসকাৰী নাছিল সৃজনকাৰীহে আছিল।

এনেহেন ব্যক্তিৰ জন্ম শতবাৰ্ষিকী দিনত তেখেতলৈ শ্ৰদ্ধা আৰু ভক্তি জনাই তেখেতে
দেখুৱাই দিয়া বাট অনুসৰণ কৰি আজি আমি সংকল্পবদ্ধ হব লাগিব যে, তেখেতে অসম্পূৰ্ণ
অৱস্থাত এৰি থোৱা কামখিনি আমি সম্পূৰ্ণ কৰিম। তেতিয়াহে তেখেতলৈ আমাৰ প্ৰকৃত
শ্ৰদ্ধা আৰু ভক্তি জ্ঞাপন কৰা হ'ব।

ভাষাতত্ত্বৰ চৰ্চা আৰু দেৱানন্দ ভঁৰালী

শ্ৰীগোলোকচন্দ্ৰ গোস্বামী

ভাৰতত ব্যাকৰণতত্ত্ব আৰু ভাষাতত্ত্ব-চৰ্চাৰ পৰম্পৰা অতি প্ৰাচীন। ঋগ্বেদীয় শতিকাৰ চাৰি পাঁচ শ বছৰৰ আগৰে পৰা ধাৰাবাহিক ভাৱে এই পৰম্পৰা চলি আহিছে। বৈদিক ভাষাৰ ব্যাকৰণ-চৰ্চাৰ পৰা ভাৰতীয় ভাষাতত্ত্বৰ পৰম্পৰাৰ সূচনা হয়। আমাৰ প্ৰাচীন শিক্ষানীতিত “দ্বাদশভিঃ বৰ্ষৈঃ ব্যাকৰণং শ্ৰয়তে”, অৰ্থাৎ বাৰ বছৰ কাল ব্যাকৰণৰে অধ্যয়ন কৰা হৈছিল। ব্যাকৰণৰ এই পাঠ্যক্ৰমত সংস্কৃত ভাষাৰ ব্যাকৰণ অৰ্থাৎ গঠন পদ্ধতিৰেই যে চৰ্চা-আলোচনা হৈছিল তেনে নহয়; আমাৰ পূৰ্ব পুৰুষ ঋষি-মুনিসকলে ব্যাকৰণতত্ত্বৰো (philosophy of grammar) বিতং শিক্ষা দানৰ ব্যৱস্থা কৰিছিল।

ব্যাকৰণত ভাষাৰ গঠন পদ্ধতি আৰু অত্যাশ্ৰিত দিশৰ খবৰি মাৰি আলোচনা কৰা হয়। এনেকৈ আলোচনা কৰিবলৈ যাওঁতে ভাষাৰ সাধাৰণ তত্ত্ববোৰো আলোচিত হৈছিল। মহামুনি পাণিনিৰ অষ্টাধ্যায়ীক কেন্দ্ৰ কৰি অত্যাশ্ৰিত ব্যাকৰণৰ ওপৰত লিখা ভাষা-মহাভাষ্যবোৰত সামান্য ভাষাতত্ত্বৰ (General linguistics) কথা পোৱা যায়। ভাৰতৰ এই প্ৰাচীন পৰম্পৰা এতিয়াও কিছু পৰিমাণে চলি আছে।

ব্যাকৰণ তথা ভাষাতত্ত্বৰ চৰ্চাৰ পৰম্পৰা অতি প্ৰাচীন হ'লেও তুলনামূলক ভাষাতত্ত্বৰ (Comparative philology) চৰ্চা আপেক্ষিকভাৱে অৰ্বাচীন। ঊঠৰ শতিকাৰ শেষ ভাগত পাশ্চাত্য পণ্ডিতসকলে সংস্কৃত ভাষাৰ গঠন ‘আৱিষ্কাৰ’ কৰে। সংস্কৃত ভাষাৰ গঠনৰ লগত আবেস্তান, লেটিন আৰু গ্ৰীক ভাষাৰ গঠনৰ নিশ্চিত মিল আৰু সামঞ্জস্য উদ্ধাৰ হোৱাৰ লগে লগে ইণ্ডো-ইউৰোপীয় ভাষাসমূহৰ মাজত তুলনামূলক ভাষাতত্ত্ব চৰ্চাৰ সূচনা হয়; আৰু প্ৰাচ্য-তত্ত্বৰ চিন্তা-চৰ্চা আৰু গৱেষণাবোৰো জোৱাৰ উঠে। এই ক্ষেত্ৰত Sir William Jones এজন প্ৰধান আৰু অগ্ৰণী আছিল; এইবিষয়ে তেখেতৰ অৱদান সৰ্বজন বিদিত আৰু স্বীকৃত।

প্ৰাচ্যতত্ত্ব তথা ইণ্ডো-ইউৰোপীয় বাক্ গোষ্ঠীৰ ভাষাবোৰৰ তুলনামূলক অধ্যয়ন প্ৰথম অৱস্থাত পাশ্চাত্য পণ্ডিতসকলৰ মাজতে সীমাবদ্ধ আছিল। তেওঁলোকে সংস্কৃত আৰু ইউৰোপীয় ভাষাবোৰৰ ঐতিহাসিক বিৱৰ্তনৰ ধাৰাৰ তুলনামূলক বিতং বিশ্লেষণ কৰিছিল। কোনো কোনোৱে সংস্কৃত আৰু সংস্কৃতৰ পৰৱৰ্তী মধ্যভাৰতীয় আৰ্য্য স্তৰৰ ভাষাৰ আলোচনাতো প্ৰবৃত্ত হৈছিল। পালি-প্ৰাকৃতৰ চৰ্চাৰ পিচত নৱ্য স্তৰৰ আৰ্য্য ভাষাবিলাকেও পণ্ডিত মণ্ডলীৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰে। R. Pischel-অৰ জাৰ্মান ভাষাত লিখা Grammar of the Prakrit Languages, John Beames-অৰ Comparative Grammar of the Modern Indian Languages, আৰু A. F. G. Hoernle চাহাবৰ A Comparative Grammar of the Gaudian Languages আদি গ্ৰন্থাৱলী মধ্যভাৰতীয় আৰু নৱ্য ভাৰতীয় আৰ্য্য স্তৰৰ ভাষাৰ তুলনামূলক আৰু ঐতিহাসিক বিৱৰ্তনাত্মক চৰ্চাৰ প্ৰামাণ্য; পৰৱৰ্তী কালৰ সকলো আলোচনা-গৱেষণাৰ এইবোৰেই উৎস ৰূপে স্বীকৃত হৈছে।

পাশ্চাত্য পণ্ডিতসকলৰ এনে আলোচনা দেখি ক্ৰমে ভাৰতীয় পণ্ডিতসকলৰো এই বিষয়ত চকু মুৰলি হয়। পাশ্চাত্য শিক্ষা পোৱা সকলে নিজৰ প্ৰাচীন ঐতিহ্য আৰু পৰম্পৰাৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত হৈ আলোচনা-গৱেষণা আৰম্ভ কৰে। এওঁলোকেও পোন প্ৰথমে সংস্কৃতৰ, আৰু তাৰ পিচত লাহে লাহে পালি, প্ৰাকৃত, অপভ্ৰংশ আৰু নৱ্য স্তৰৰ ভাষাবোৰৰ আলোচনাত প্ৰবৃত্ত হয়। এনেদৰে উনৈশ শতিকাৰ শেষ ভাগত পাশ্চাত্য পদ্ধতিৰে তুলনামূলক আৰু ঐতিহাসিক বিৱৰ্তনাত্মক (Comparative and historical) ভাষাতত্ত্ব বিচাৰ ধাৰাৰ এটা নতুন পৰম্পৰাৰ সৃষ্টি হ'ল। এই বিচাৰ ধাৰাত স্বদেশী পণ্ডিত সকলৰ ভিতৰত বামকৃষ্ণ গোপাল ভাণ্ডাৰকাৰ এজন অগ্ৰণী আছিল। তেখেতৰ ১৮৭৭ চনত প্ৰকাশিত Wilson's Philological Lectures এই ক্ষেত্ৰত এটা প্ৰধান মাইলৰ খুঁটি। তেখেতৰ চৰ্চা-গৱেষণাই পৰৱৰ্তী কালৰ সকলো পণ্ডিতকে অনুপ্ৰেৰণা যোগাই আহিছে।

নৱ্যস্তৰৰ ভাষাবোৰৰ বিৱৰ্তন আৰু ইতিহাসৰ আলোচনাত নৰসিংহ ৰাও ভোলানাথ দিবাটিয়াৰ নাম স্মৰণীয়। তেখেতৰ গুজৰাটী ভাষাৰ ইতিহাস এখন উল্লেখযোগ্য গ্ৰন্থ। Jules Bloch, শুনীতীকুমাৰ চট্টোপাধ্যায়, বাণীকান্ত কাকতি, কালিৰাম মেধি, বাবুৰাম সান্লেনা, শুমিত্ৰ মঞ্জেশ কাৰ্ত্তে আদি পণ্ডিতসকলে কুৰি শতিকাৰ আগভাগত যথাক্ৰমে মাৰাঠী, বাংলা, অসমীয়া, অসমীয়া আৱধী আৰু কঙ্কণী ভাষাৰ চৰ্চা-গৱেষণা কৰি খ্যাতি অৰ্জন কৰিছে।

অসমীয়া ভাষাৰ ঐতিহাসিক বিৱৰ্তনৰ গৱেষণাৰ ক্ষেত্ৰত বাণীকান্ত কাকতি আৰু কালিৰাম মেধিৰ লগতে দেৱানন্দ ভঁৰালীও এটা স্মৰণীয় নাম, এটা পৱিত্ৰ স্মৃতি। দেৱানন্দ ভঁৰালীয়েই ভাষাতত্ত্বৰ পাতনি মেলে ১৯১২ চনত। তেখেতৰ 'অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰ' এখন সৰু পুথি

হালেও কেৱল অসমীয়া ভাষাতত্ত্বৰ ক্ষেত্ৰতে নহয়, ভাৰতৰ নৱ্য স্তৰৰ ভাষাবোৰৰ বিৱৰ্তনাত্মক আলোচনাৰ দিশতো এখন আগশাৰীৰ কিতাপ বুলি ক'ব পাৰি। 'অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰ' ১৯১২ চনত যেতিয়া ছপা হৈ ওলায়, তাৰ আগতে নবসিংহ বাও ভোলানাথ দিবাটিয়াৰ গুজৰাটী ভাষাৰ ইতিহাসৰ বাহিৰে ভাৰতীয় কোনো ভাষাবে গাইগুটীয়া আলোচনা ওলোৱা নাছিল। Jules Bloch-অৰ ফৰাচী ভাষাত লিখা The Formation of the Marathi Language ছপা হৈ ওলাইছিল ১৯২০ চনত। সুনীতিকুমাৰ চট্টোপাধ্যায় (জন্ম ১৮৯০ চন), বাণীকান্ত কাকতি (জন্ম ১৮৯৪ চন), বাবুৰাম সাজেনা (জন্ম ১৮৯৭ চন) আৰু সুমিত্ৰমঙ্গেশ কান্ত্ৰে (জন্ম ১৯০৫) আদি কুৰি শতিকাৰ আগভাগৰ ভাষাবিজ্ঞানী সকলৰ সৰহ ভাগেই ১৯১২ চনত বিছালয় বা মহাবিছালয়ৰ ছাত্ৰাৱস্থাতে আছিল। এইদৰে বিচাৰ কৰিলে দেখা যায়, স্বৰ্গীয় দেৱানন্দ ভঁৰালী কেৱল অসমীয়া ভাষাতত্ত্বৰ ক্ষেত্ৰতে নহয়, নৱ্য ভাৰতীয় আৰ্য্য ভাষাবোৰৰ আলোচনাৰ ক্ষেত্ৰতে আগ আছিল, সন্দেহ নাই। তথাপি অসমৰ বাহিৰত তেখেতক জনা নাছিল; তাৰ প্ৰধান কাৰণ, তেখেতৰ আলোচনাবোৰ প্ৰকাশ হৈছিল অসমীয়া ভাষাত; দ্বিতীয়তে, তেখেতৰ ভাষাতত্ত্ব বিষয়ত কোনো আনুষ্ঠানিক প্ৰশিক্ষণ বা ডিগ্ৰী নাছিল। সেই কাৰণে তেখেতৰ আলোচনা পদ্ধতিও ঠিক বিজ্ঞান সন্মত বুলিলে যি ব্ৰূয়, তেনে নাছিল। কালিৰাম মেধিৰ ভাষাতাত্ত্বিক চিন্তা-চৰ্চা আৰু আলোচনায়ো সেই একে কাৰণতে বাহিৰত যথোচিত সমাদৰ লাভ কৰিব পৰা নাছিল। এইখিনিতে উল্লেখ কৰিব পাৰি যে, নবসিংহবাও ভোলানাথ দিবাটিয়াৰো এই বিষয়ত কোনো আনুষ্ঠানিক প্ৰশিক্ষণ বা ডিগ্ৰী নাছিল; আৰু সেই কাৰণেই তেখেতৰ গুজৰাটী ভাষাতত্ত্ব সম্পৰ্কীয় চিন্তা-চৰ্চাকো পণ্ডিতমণ্ডলীয়ে বৰকৈ সমাদৰ কৰিব নোখোজে।

সুনীতিকুমাৰ চট্টোপাধ্যায়, বাণীকান্ত কাকতি বা বাবুৰাম সাজেনা আদি পণ্ডিতসকলে পাশ্চাত্য পদ্ধতিত আনুষ্ঠানিক ভাৱে শিক্ষণ আৰু আদি লাভ কৰিছিল। তেখেত সকলৰ অনেকে ইউৰোপৰ শিক্ষাকেন্দ্ৰসমূহত গৈ প্ৰসিদ্ধ পণ্ডিতসকলৰ অধীনত শিক্ষা লাভ কৰাৰ সুযোগ আৰু সুবিধা পাইছিল। সেই কাৰণেই তেখেতসকলৰ আলোচনা-গৱেষণা আদি উন্নত আৰু বিজ্ঞান সন্মত; আৰু দেশ-বিদেশত সেইবোৰ যথেষ্ট সমাদৃত। বাণীকান্ত কাকতিৰ Assamese, Its Formation and Development গ্ৰন্থও প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্যৰ পণ্ডিত-মণ্ডলীৰ দ্বাৰা উচ্চ প্ৰশংসিত। আনহাতে কালিৰাম মেধিৰ অসমীয়া ব্যাকৰণ আৰু ভাষাতত্ত্ব গুণগত ভাৱে এখন যথেষ্ট গুখ খাপৰ ভাষাতাত্ত্বিক গৱেষণা-গ্ৰন্থ হোৱা সত্ত্বেও বাণীকান্ত কাকতিৰ গ্ৰন্থৰ দৰে সমানে সমাদৃত হোৱা নাই।

দিবাটিয়া বা মেধিৰ দৰে দেৱানন্দ ভঁৰালীৰ ভাষাতত্ত্ব বিষয়ত কোনো প্ৰশিক্ষণ বা ডিগ্ৰী নাছিল। নিজৰ একান্ত আগ্ৰহ আৰু অধ্যৱসায়ৰ দ্বাৰা তেখেতে তুলনামূলক ভাষাতত্ত্বৰ বিচাৰ

বিশ্লেষণৰ ধাৰা আয়ত্ত কৰিছিল। অসমতে থাকিয়েই তেখেতে ভাষাতত্ত্ব সম্পৰ্কত তেতিয়ালৈকে ওলোৱা আৰু হাতত পোৱা সামগ্ৰীবোৰ গোটাই অধ্যয়ন কৰি অসমীয়া ভাষাটোৰ উৎপত্তিৰ আৰু ক্ৰমবিকাশৰ ধাৰাৰ আলোচনা কৰিছিল। তেখেতৰ অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰত স্বকীয় ধ্যান ধাৰণা আৰু মৌলিক চিন্তাৰ পৰিচয় পোৱা যায়।

তেখেতে পুথিখনৰ পাতনিত লিখিছিল, “এই কিতাপ অসমীয়া ভাষাৰ কোনো বিশেষ অভাৱ দূৰ কৰিবলৈ বুলি লিখা হোৱা নাই।..... নতুন কথা আবিষ্কাৰ কৰাতকৈ কোন বাটেদি অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰত্নতত্ত্ব যাব লাগে সেইটো উলুকিয়াই দিয়াহে এই কিতাপৰ উদ্দেশ্য। এই পুস্তিকাত তাতকৈ সবহ কৰিব নোৱাৰি।”

তুলনামূলক ভাষাতত্ত্বৰ বিচাৰ ধাৰা যে তেখেতে ভালদৰে উপলব্ধি কৰিছিল আৰু সেই বিচাৰ ধাৰা অনুসৰি আগবাঢ়িবলৈ চেষ্টা কৰিছিল সেইটোও তেখেতৰ চমু পাতনিতে উল্লেখ কৰিছে। তেখেতে লিখিছে, “অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰৰ তিনিটা পথ ইয়াত দেখুৱাই দিয়া হৈছে। প্ৰথম, পুৰণি সাহিত্য আৰু ইতিহাসৰ সহায়েৰে অসমীয়া ভাষাৰ ক্ৰমবিকাশ বিচাৰ কৰা। দ্বিতীয়,—অসমীয়া ভাষাৰ বৈয়াকৰণিক গঢ়ৰ মৌলিকতা বিচাৰ কৰা আৰু অইন নাগৰী ভাষাৰ লগত ৰিজাই অসমীয়া ভাষাৰ বিশেষত্ব আৰু পৌৰাণিকতা স্থিৰ কৰা। তৃতীয়,— অসমীয়া শব্দবিলাকৰ মূল বাহিৰ কৰা।”

অসমীয়া ভাষাৰ ক্ৰমবিকাশৰ ইতিহাস আৰ্য্য আৰু আৰ্য্যেতৰ ভাষা-উপভাষাবোৰৰ সমাহৰণ, সমন্বয় আৰু সংহতিৰ হে ইতিহাস। এনে সমাহৰণ আৰু সমন্বয়ৰ হেঁচাত আৰ্য্য অসমীয়া ভাষাৰ গঠনৰ কোনো কোনো দিশত যে আমূল পৰিৱৰ্ত্তনৰ উপক্ৰম হৈছে সেইকথা দেৱানন্দ ভঁৰালীয়ে লক্ষ্য কৰিছিল; আৰু বাণীকান্ত কাকতি আৰু কালিৰাম মেধিৰ বহুকালৰ পূৰ্বে আৰ্য্যেতৰ ভাষাবোৰৰ অখণ্ডনীয় প্ৰভাৱৰ প্ৰতি দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিছিল। কোন কোন জাতিৰ কি কি ভাষাৰ কেনেধৰণৰ প্ৰভাৱ পৰিব পাৰে তাৰো তেখেতে ইঙ্গিত দিছে। তেখেতৰ নিজৰ ভাষাতে, “অসমীয়া ভাষাৰ পৃথকত্বৰ দায় অকল ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাৰ বাম্পীয় হাৱা আৰু বুঢ়া তামোলৰ গাত নহয়; ইয়াৰ অনাৰ্য্য অধিবাসী সকলৰ বিশেষত্বৰ ওপৰতো বহুত নিৰ্ভৰ কৰে। কোনো কোনোৱে অনাৰ্য্যবাসী সকলৰ ওপৰত ভাষা পৃথকত্বৰ দায় সবহকৈ দিয়ে।আসামত যে আৰ্য্যতকৈ অনাৰ্য্যৰ প্ৰভাৱ হে বেছি আছিল সেইটোও ঠিক।”

অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ প্ৰতি তেখেতৰ গভীৰ প্ৰেম আছিল, আৰু সেয়ে তেখেতক ভাষাতত্ত্বৰ চৰ্চ্চাত আগবাঢ়িবলৈ প্ৰেৰণা যোগাইছিল। তেখেতৰ আদৰ্শকে লৈ “যেন আমাৰ উষ্টি অহা শিক্ষিত ডেকা সকলে নিজ কচি মতে ওপৰত লিখা বাটেদি স্বাধীন চিন্তা কৰি অসমীয়া ভাষাৰ উপকাৰ সাধে” তাকে তেওঁ কামনা কৰিছিল।

দেৱানন্দ ভঁৰালীয়ে নাটক, কবিতা, প্ৰবন্ধাদি লিখিও অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ সেৱা কৰিছিল। পিচে তেনে সৃষ্টি ধৰ্ম্মী ৰচনা তেখেতৰ ব্যক্তিক্ৰম হে আছিল বুলিব পাৰি। তেখেতে স্বৰূপতঃ ভাষাতত্ত্বৰেই আজীৱন সাধনা কৰিছিল। তেখেতে ১৯৩২ চনত 'অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰ' পুথিৰ সংশোধিত আৰু পৰিৱৰ্ত্তিত সুবৃহৎ সংস্কৰণ এটা উলিয়ায়। সেই একে বছৰতে অসম সাহিত্য সভাৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত 'চন্দ্ৰকান্ত অভিধান'-ৰো তেখেতে এটা পাণ্ডিত্যপূৰ্ণ পাতনি লিখে। তাৰ বছৰকালৰ পিচত ১৯৫৯ চনত তেখেতৰ A Study of Phonology and Vocabulary of the Assamese Language খন ছপা হৈ ওলায়। বার্কাক্যৰো তেখেতক হেঁচা দি ৰাখিব পৰা নাছিল। 'অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰ' পুথিৰ সংশোধিত আৰু পৰিৱৰ্ত্তিত তৃতীয় সংস্কৰণ এটা উলিয়াবৰ কাৰণে কাম কৰি থাকোঁতেই তেখেতৰ জীৱনৰ অৱসান ঘটিল। তেখেত আৰু নাই; কিন্তু তেখেতৰ অৱদানসমূহ চিৰস্মৰণীয় হৈ বৈ গ'ল।

অসমীয়া ভাষাতত্ত্বৰ চৰ্চা আৰু গৱেষণাত বাণীকান্ত কাকতি, কালিৰাম মেধি আৰু দেৱানন্দ ভঁৰালী নিঃসন্দেহে ত্ৰিমূৰ্ত্তি। বাণীকান্ত কাকতিৰ অতি ওখ খাপৰ আৰু বিজ্ঞানসন্মত বিচাৰ-বিশ্লেষণে মেধি আৰু ভঁৰালীৰ আলোচনাক কিছুপৰিমাণে তল পেলালেও সেইবোৰক গ্লান কৰিব পৰা নাই। এখেতসকলৰ ভাষাতাত্ত্বিক অৱদান উজ্জ্বল হৈ আছে আৰু এইবোৰে পৰৱৰ্ত্তীকালৰ উদীয়মান ভাষাবিজ্ঞানীসকলক যথেষ্ট প্ৰেৰণা যোগাইছে আৰু নতুন নতুন পথৰ সন্ধান দিব পাৰিছে। এখেতসকলেই আমাৰ বাটকটীয়া।

অসম ভাষাবিজ্ঞান সমিতিয়ে এই চালুকীয়া অৱস্থাতে দেৱানন্দ ভঁৰালীৰ দৰে এজন বাটকটীয়াৰ জন্ম শতবাৰ্ষিকী উৎসৱ পালন কৰিবলৈ পোৱাটো পৰম সৌভাগ্যৰ কথা।

জয়তু দেৱানন্দ ভঁৰালী।

জয়তু ভাষা জননী।

মাতৃ ভাষা তু জননী স্বৰ্গাদপি গৰীয়সী ॥

ভাষাতত্ত্ববিদ, আৰু সাহিত্যিক দেৱানন্দ ভৰালি

ডক্টৰ হেমন্তকুমাৰ শৰ্মা

অসম তথা ভাৰতৰ ভাষাতত্ত্ব বিষয়ৰ অগ্ৰতম বাটকটীয়া দেৱানন্দ ভৰালিৰ জন্ম হয় ১৮৮৩ চনৰ ৭ জুনত। তেওঁৰ পিতামহ 'পৰমানন্দ ভঁৰালী ১২ বছৰ বয়সত কাকজানৰপৰা শিৱসাগৰলৈ আহি ১৮৫০ চনত স্থাপিত হোৱা চৰকাৰী হাইস্কুলৰ পৰা এণ্ট্ৰেঞ্চ পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হৈ চাকৰি জীৱন আৰম্ভ কৰে আৰু কাছাৰীৰ প্ৰধান সহায়ক হিচাপে কাম কৰি অৱসৰ লয়। তেওঁৰ পুত্ৰ 'ঈশানন্দ ভঁৰালী' এজন কৃতী শিক্ষক আছিল। ঈশানন্দই ডিব্ৰুগড় হাইস্কুলত শিক্ষকতা কৰিছিল। তেওঁ ১৮৭৭ চনত পাশ্চাত্য ভাবাদৰ্শৰে 'প্ৰাকৃতিক ভূগোল' লিখে। অসমৰ শিক্ষা জগতৰ এইখন এখন লেখৰ কিতাপ। ঈশানন্দৰ পুত্ৰই হ'ল দেৱানন্দ ভঁৰালী। ল'ৰা কালতেই পিতৃৰ বিয়োগ হোৱাত দেৱানন্দই ককাক পৰমানন্দৰ তত্বাৱধানতে ডাঙৰ-দীঘল হয়। তেওঁ সৰুতে ডাঙৰীয়া দীননাথ বেজবৰুৱাই স্থাপন কৰা বাল্যাশ্ৰমত নীতি-শ্লোক আৱৃতি কৰিছিল আৰু তাতে আদৰ্শ জীৱন গঢ়াৰ মূচল পাইছিল।

দেৱানন্দ ভৰালিয়ে ১৯০০ চনত শিৱসাগৰৰ চৰকাৰী হাইস্কুলৰপৰা এণ্ট্ৰেঞ্চ, ১৯০২ চনত কোচবিহাৰৰ ভিক্টোৰীয়া কলেজৰপৰা আই, এ, আৰু ১৯০৪ চনত বি. এ. পাছ কৰি ১৯০৬ চনত চাব ডেপুটী কালেক্টৰৰ চাকৰি কৰে। ১৯২৬ চনত চাকৰিৰপৰা অৱসৰ লয়।

ভঁৰালিৰ প্ৰায় সমসাময়িক পাঁচজন অসমীয়া হাকিম পাওঁ যিকেইজনে দায়িত্বপূৰ্ণ চৰকাৰী চাকৰি কৰাৰ লগতে অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ চৰ্চা কৰিছিল। তেওঁলোক হ'ল বৰুনীকান্ত বৰদলৈ, হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী, বেণুধৰ ৰাজপোৱা, কনকলাল বৰুৱা আৰু কালিৰাম মেধি। এওঁলোকৰ দৰে দেৱানন্দ ভৰালিয়ে হাকিমী চাকৰিৰ মাজতো নিবৰচ্ছিন্নভাৱে অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ চৰ্চা কৰিছিল। তেওঁ সমসাময়িক 'বাঁহী', 'উষা', 'অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা' আদি কাকতত নিয়মীয়াকৈ প্ৰবন্ধাদি লিখিছিল। ইয়াৰ উপৰি তেওঁ ডিব্ৰুগড়ৰপৰা ওলোৱা 'আলোচনী' নামৰ

মাহেকীয়া কাকতত 'মিৰি' ছদ্মনামত কেইটামান কবিতা লিখে। 'আলোচনী'-ত 'বিহু নাটিকা' এখন ছোৱা ছোৱাকৈ প্ৰকাশ কৰাৰ উপৰি শংকৰদেৱৰ জীৱন-চৰিত সংগ্ৰহ কৰি তাৰ ওপৰত কেইটামান প্ৰবন্ধ লিখে। তাৰে এটা প্ৰবন্ধ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই তেওঁৰ 'শঙ্কৰদেৱ' নামৰ জীৱনীত সন্নিৱিষ্ট কৰে। ইয়াৰ পৰা অনুমান কৰিব পাৰি যে ভবালিৰ প্ৰবন্ধৰ ওপৰত বেজবৰুৱাই যথেষ্ট গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল।

ভবালিৰ সাহিত্যিক কৰ্মৰাজিক দুই ভাগত ভগাব পাৰি : সৃষ্টিশীল আৰু ভাষাতত্ত্ব বিষয়ক গ্ৰন্থ। সৃষ্টিশীল গ্ৰন্থ কেইখন হ'ল—'ভীমদৰ্প' (১৯২২/২৩) আৰু শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰ (১৯৪৫) নাটক, চীনা লুইতৰ পাৰে পাৰে (১৯৭১-৭২) উপন্যাস, 'আদি পুৰাণ' (১৯২৯) আৰু মৰণোত্তৰ কালত প্ৰকাশিত 'সত্য মুক্তাৱলী' (১৯ জুলাই ১৯৭২)।

'ভীমদৰ্প' ছেকছপীয়েৰৰ 'মেকবেথ' নাটকৰ আদৰ্শত ৰচিত এখনি পাঁচ অংকযুক্ত বুৰঞ্জীমূলক নাটক। এই নাটখনি বৰ্তমানে দুপ্ৰাপ্য; কিন্তু নাট্যকাৰে ১৯৬৬ চনত নকল কৰি থোৱা নাটখনৰ হাতেলিখা পাণ্ডুলিপি এটা পোৱা গৈছে। পাণ্ডুলিপিটোৰ আগ কথাট আছে—

"কছাৰী দেশৰ বুৰঞ্জীমতে ডিমাপুৰত ৰাজধানী থাকোঁতে শত্ৰুদমন নামেৰে এজন প্ৰতাপী ৰজা আছিল। তেওঁৰ বিচক্ষণ সেনাপতি আছিল ভীমবল বা ভীমদৰ্প। এইজনা সেনাপতিৰ দক্ষতা আৰু কৌশলৰ দ্বাৰাই কছাৰী ৰাজ্যৰ সীমা আৰু প্ৰভুত্ব বিস্তাৰ হৈছিল। এইজনা সেনাপতিৰ হাততে এখন যুদ্ধত আহোম সেনাপতি সোন্দৰ গোঁহাই কটা যায়। পাছত ভীমদৰ্পই শত্ৰুদমনক বধ কৰি নিজে ৰাজপাটত উঠে; কিন্তু আহোম ৰজাৰ সাহায্য পাই শত্ৰুদমনৰ পুত্ৰই পিতৃৰাজ্য উদ্ধাৰ কৰে। এই ঘটনাৱলীৰ লগত মহাকাব্য শ্ৰেয়ঙ্গপীয়াৰ ৰচিত 'মেকবেথ' নাটকৰ ইমান সাদৃশ্য আছে যে তাক ইংৰাজী নাটকৰ সাঁচতে গঢ়ি তুলিবলৈ গ্ৰন্থকাৰৰ প্ৰৱল ইচ্ছা জন্মিল। সেই ইচ্ছাপ্ৰসূত এই পুথি সাহিত্যমোদী বাইজলৈ আগ বঢ়োৱা হ'ল। ১৯২২/২৩ চনতে এই পুথি পোন প্ৰথমে ছপা কৰি প্ৰকাশ কৰা হৈছিল।"

'মেকবেথ' নাটকত দেখা যায় যে সেনাপতি মেকবেথে স্কটলেণ্ডৰ ৰজা ডানকানক হত্যা কৰি নিজে ৰজা হয়। এই মূল ঘটনাৰ লগত সেনাপতি ভীমদৰ্পই কছাৰী ৰজা শত্ৰুদমনক বধ কৰি নিজে ৰজা হোৱা আৰু পিছত মেকবেথৰ দৰে মৃত্যু বৰণ কৰা কাৰ্যৰ লগত মিল দেখা যায়। নাট্যকাৰে ভীমদৰ্পৰ চৰিত্ৰ মেকবেথৰ আৰ্হিত আৰু তেওঁৰ পত্নী উগ্ৰতাৰাৰ চৰিত্ৰ লেডী মেকবেথৰ চৰিত্ৰৰ আৰ্হিত সৃষ্টি কৰিবলৈ যত্ন কৰিছে। 'মেকবেথ' নাটকৰ দৰে 'ভীমদৰ্প'তো তিনিজনী ডাইনীৰ চৰিত্ৰ সৃষ্টি কৰা হৈছে। অৱশ্যে মেকবেথ নাটকৰ গাভীৰ্য ইয়াত সম্পূৰ্ণ কৈ ফুটি উঠা নাই।

'শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱ' ভবালিৰ সৰু সৰু দৃশ্যযুক্ত ছয় অংক নাট। এই নাটখনত মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ জীৱন-লীলা চমুকৈ অংকন কৰা হৈছে। সেই হিচাপে এইখনক জীৱনীমূলক নাট বুলিব পাৰি; কিন্তু নাট হিচাপে সাৰ্থক সৃষ্টি হ'ল বুলি কোৱাটো টান।

ভবালিয়ে 'মিৰি' ছদ্মনামত লেখা কবিতা কেইটিক ভাবৰ ফালৰ পৰা ছটা ভাগত ভগাব পাৰি : স্বদেশ প্ৰেমমূলক আৰু ব্যক্তিগত প্ৰেমবিষয়ক । প্ৰথম ভাগৰ মূল কথা হ'ল-কবি বিদেশলৈ যাওঁতে বা অচিনাকি মানুহৰ মাজত সোমাই পৰোঁতে সঘনে নিজ জন্মভূমিৰ কথা মনত পৰিছে; ফলত দেশৰ প্ৰতি থকা ভালপোৱা, ভাব তীব্ৰ হৈছে । নলিনীবালা দেৱীয়ে মৃত্যুৰ পিছতো জন্মভূমিৰ 'শীতলী কোলাত', 'ছখীয়াৰ ভগা পঁজাত' 'পুনৰ জন্ম' লবলৈ বাঞ্ছা কৰাৰ দৰে কবিয়েও মনৰ অভিলাস এইদৰে প্ৰকাশ কৰিছে—

এৰিম যেতিয়া এই সোণৰ সংসাৰ

ভস্মীভূত হব এই দেহ,

নেলাগে স্বৰ্গৰ মুখ থাকি ইয়াতেই

তোমাৰেই চাম কপ বেহ । (আই অসম)

ব্যক্তিগত প্ৰেম বিষয়ক এটি উৎকৃষ্ট কবিতা হ'ল 'এপাহি গোলাপ' । ইয়াত কবিয়ে কৈছে, প্ৰিয়তমাই তেওঁলৈ গোলাপ এপাহ আগ বঢ়াই দিয়াত তেওঁ কঁপি উঠা হাতেৰে আনিব খোজোঁতেই প্ৰিয়াৰ হাতৰ পৰশ লাগিল আৰু সেয়ে তেওঁৰ অন্তৰত অপূৰ্ব শিহৰণ তুলি দিলে । কবিয়ে যত্নেৰে গোলাপ পাহ বহীৰ মাজত থলে । পিছত ফুলপাহৰ গোক্ৰ নাইকিয়া হ'ল যদিও তাৰ চিৰ নতুনত্ব যেন সদায় অল্লান হৈ থাকিব । কবিতাটো উদ্ধৃত কৰা হ'ল :

দিছিল এদিন তেওঁ এপাহি গোলাপ

গোলাপৰ সামান্য এপাহ,

হাত মেলোতেই মোৰ শৰীৰত যেন

বই গ'ল বসন্ত বতাহ,

—সাধাৰণ গোলাপ এপাহ ॥

কঁপি উঠা আঙুলিৰে কথমপি ললো

হাতে হাতে লাগিল পৰশ,

আজিও শূঁৱৰি মোৰ পুলকে শৰীৰ

হৃদয়ত উঠিল হৰষ ।

—আহা সেই মাদক পৰশ ॥

শুকাই লেবেলি গ'ল বহীৰ মাজত

হবিল আগৰ গোক্ৰ-ভাপ

চিৰ নতুনত্ব তাৰ মুগুচে তথাপি

শীত কৰে অন্তৰৰ তাপ

—সাধাৰণ এপাহি গোলাপ ॥

আগতেই উল্লেখ কৰা হৈছে যে ভৰালিয়ে বাল্যকালত দীননাথ বেজবৰুৱাৰ বাল্যশ্ৰমত নীতি-শ্লোক শিকি আদৰ্শ জীৱন গঢ়াৰ আদৰ্শ পাইছিল। সেয়েহে তাৰী বয়সত তেওঁ সৰু ল'ৰাৰ ছোৱালীৰ উপকাৰত অহা কিছুমান সংস্কৃত নীতি-শ্লোক সুন্দৰ অসমীয়াত ভাঙনি কৰিছিল। তাৰে একুৰি পাঁচোটা শ্লোক 'সত্যমুক্তাৱলী' (১৯৭২) নামৰ পুস্তিকা এখনিত প্ৰকাশিত হৈছে। তাৰ ছটামান উদাহৰণ:

অজবামবৰং প্ৰাজ্ঞো ৱিদ্যামৰ্থঞ্চ চিন্তয়েৎ ।

গৃহীত ইৱ কেশেষ্ণু যত্নানা ধৰ্মমাচৰেৎ ॥

(জ্ঞানী লোকে নিজকে অজব-অমৰ বুলি বিদ্যা আৰু ধন উপাৰ্জন কৰে আৰু যত্ন সন্নিহিত বুলি ভাবি ধৰ্মত থাকে।)

উদ্যোগিনং পুৰুষসিংহমুপৈতি লক্ষ্মীঃ

দৈৱেন দেয়মিতি কাপুৰুষাৱদন্তি ॥

(উদ্যোগী পুৰুষ-সিংহই হাতে হাতে লক্ষ্মীক পায়, যি কাপুৰুষ সি কপালক আশা কৰি থাকে।) ভৰালি ডাঙৰীয়াই সমসাময়িক আলোচনীত কবিতা প্ৰকাশ কৰাৰ উপৰি চিন্তামূলক প্ৰবন্ধ আৰু ব্যঙ্গ্য ৰচনাও লিখিছিল। 'সামাজিক আদালত' আৰু ইংৰাজী প্ৰবন্ধ 'Alphabet Association' (বৰ্ণমালা সন্মিলন) তেওঁৰ দুটি মূল্যবান ৰচনা।

প্ৰকৃততে ভৰালি ডাঙৰীয়াৰ সাহিত্যিক জীৱনৰ প্ৰধান কীৰ্তি হ'ল ভাষাতত্ত্ব বিষয়ক গ্ৰন্থ কেইখনহে। যি সময়ত অসম তথা ভাৰতবৰ্ষতে বৈজ্ঞানিক পদ্ধতিৰে ভাষা-বিজ্ঞানৰ বিশেষ চৰ্চা হোৱা নাছিল বা চৰ্চা কৰাৰ সুবিধাও হোৱা নাছিল, সেই সময়তে ভৰালি ডাঙৰীয়াই অসমৰ দৰে এখন পিছপৰা ঠাইত থাকি বিজ্ঞান সন্মতভাৱে ভাষাতত্ত্ব সম্পৰ্কে চৰ্চা কৰিবলৈ লোৱাটো কম আদৰ্শনীয় কথা নহয়। তেওঁ বহুকাল ধৰি ভাষা-বিষয় বিস্তৃত অধ্যয়ন আৰু গৱেষণা কৰি অসমীয়া ভাষাৰ ঐতিহ্যৰ সম্পৰ্কে বহু কথা পোহৰলৈ আনিলে। ভাষাতত্ত্ব সম্পৰ্কে তেওঁ দিয়া বহু সিদ্ধান্ত আজি হয়তো গ্ৰহণযোগ্য নহ'ব পাৰে; কিন্তু এইটো ঠিক যে অসমীয়া ভাষাতত্ত্ব গৱেষণাৰ ক্ষেত্ৰত তেৱেঁই প্ৰথম পথ-প্ৰদৰ্শক। ভৰালিৰ আগতে ৰচিত অসমীয়া ভাষাৰ কেইখনমান উল্লেখযোগ্য ব্যাকৰণ হ'ল—উইলিয়াম ৰবিঞ্চনৰ ইংৰাজীত লিখা 'A Grammar of Assamese Language (১৮৩৯), ডক্টৰ নেথান ব্ৰাউনৰ 'Grammatical Notices of the Assamese Language (১৮৪৮), হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ 'অসমীয়া ব্যাকৰণ' (১৮৫৯) আৰু অসমীয়া ল'ৰাৰ ব্যাকৰণ (১৮৮৬); কিন্তু ভৰালিৰ 'অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰ' (১৯১২) ভাষাতত্ত্ব বিষয়ৰ প্ৰথম অসমীয়া গ্ৰন্থ। ভাষাতত্ত্ব বিষয়ক দ্বিতীয় গ্ৰন্থ হ'ল কালিৰাম মেধিৰ 'অসমীয়া ব্যাকৰণ আৰু ভাষাতত্ত্ব' (১৯৩৬) আৰু তৃতীয় গ্ৰন্থ ডক্টৰ বাণীকান্ত কাকতিৰ দিখ্যাত গৱেষণা-পুথি

'Assamese, Its Formation and Development' (১৯৪১) ভৰালিয়ে অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰ'ৰ উপৰি 'An Assamese Grammar in English' (১৯০৭) আৰু 'A Study of Phonology and Vocabulary of the Assamese Language' (১৯৫৯) ৰচনা কৰে। ভৰালিয়ে 'চন্দ্ৰকান্ত অভিধান'ৰ যিখন পাতনি লিখে সেইখনো অসমীয়া ভাষা-তত্ত্ববিষয়ক এক মূল্যবান সম্পদ।

'অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰ' গ্ৰন্থখনৰ ১ম সংস্কৰণ ১৯১২ চনত আৰু ২য় পৰিৱৰ্তিত সংস্কৰণ ১৯৩২ চনত ওলায়। গ্ৰন্থখনৰ আগকথাত (Introduction) লেখকে কৈছে যে অসমীয়া ভাষা হ'ল আৰ্য, ইণ্ডো-জাৰ্মান বা ইণ্ডো-ইউৰোপীয় ভাষা-শ্ৰেণীৰ পূৰ্ব প্ৰান্তৰ ভাষা। তেওঁৰ মতে প্ৰাচীন কালত অসমীয়া ভাষা কেৱল পূৰ্ববঙ্গ আৰু অসম-ভূটানৰ ভাষাই নাছিল, ই সমগ্ৰ বঙ্গদেশৰো ভাষা আছিল, পিছতহে এই ভাষাৰ স্থান সংকুচিত হৈ কেৱল শদিয়াৰ পৰা ধুবুৰীলৈ চলে। অসমীয়া ভাষাৰ মূল অৱেষণ কৰাই সেই কিতাপৰ উদ্দেশ্য বুলি লেখকে কৈছে। তেওঁৰ মতে আধুনিক ভাৰতীয় ভাষাবিলাকৰ উৎপত্তি একাদশ শতিকা মানৰ পৰা হৈছে। আৰু তেতিয়াৰপৰা আধুনিক ভাষাবিলাকৰ বিভক্তি, প্ৰত্যয়ৰ ব্যৱহাৰ আৰু শব্দবিলাকৰ বৰ্তমান গঢ় আৰম্ভ হৈছে।

ভৰালিৰ মতে ৰাজধানীৰ লগত একোটা অঞ্চলৰ ভাষাৰ নিবিড় সম্পৰ্ক আৰু ৰাজধানীৰ ভাষাই কালক্ৰমত বিশেষ মৰ্যাদা লাভ কৰে; কিয়নো তাতেই শিক্ষিত আৰু ক্ষমতাশালী মানুহ গোট খায়।

কামৰূপী প্ৰাকৃতৰ পৰাহে অসমীয়া ভাষাৰ জন্ম হয় বুলি তেওঁ মত দিয়ে। আগতে বঙলা ভাষা নাছিল। আৰ্যসকলে প্ৰথমে অসমত আৰু পিছতহে বঙ্গদেশত বহিছিল।

অসমীয়া শব্দমালা সম্পৰ্কে আলোচনা কৰি ভৰালিয়ে দেখুৱাইছে যে অসমীয়া শব্দমালাৰ ওপৰত সংস্কৃত, অষ্ট্ৰেলিচিয়াটিক, ড্ৰাবিড়ী, মান-তিব্বতী, আহোম আৰু বঙলা ভাষাৰ প্ৰভাৱ পৰিছে। সংস্কৃত শব্দৰ পৰা কেনেকৈ তৎসম, তদ্ভব আৰু অৰ্ধতৎসম শব্দ আহিছে তাৰ বিভিন্ন উদাহৰণ দি দেখুৱাইছে। অষ্ট্ৰেলিচিয়াটিক ভাষাৰ ভিত্তিকা হ'ল কোল, মুণ্ডা আৰু খাচী। এই ভাষাৰপৰা কুৰি, লেঙা, হোলোং, ভূতকালৰ 'ল' প্ৰত্যয় (যেনে গত-গতল, গৈল, গেল, গ'ল) আদি আহিছে।

অসমীয়া ভাষাত 'যি' সি', 'যিটো সিটো' আদি যুৰীয়া সৰ্বনাম প্ৰয়োগ নকৰি ছয়োটাৰে ঠাইত কৃদন্ত বিশেষণ ব্যৱহাৰ কৰা নিয়ম আছে। যেনে, 'মই আনিবলৈ কোৱা বস্তুটো সি নানিলে'। কিন্তু প্ৰায় আৰ্যভাষাত এই কথাখিনি বুজাবলৈ এনে বাক্যৰ গঢ় হ'ব "মই যি বস্তু আনিবলৈ কৈছিলোঁ সেই বস্তু সি নানিলে। অসমীয়াত ব্যৱহৃত প্ৰথম বাক্যৰ গঢ়টো মুণ্ডা ভাষাৰ এটি বিশেষত্ব বুলি ভৰালিয়ে কৈছে।

এসময়ত গোটেই ভাৰত জুৰি থকা ড্ৰাবিড়ীসকলৰ ভাষাৰ প্ৰভাৱ আন ভাষাৰ দৰে অসমীয়া ভাষাতো পৰিছে। যেনে কপাহ (কৰ্পাস) শব্দ। নীলাচল শব্দৰ প্ৰথম চোৱা ড্ৰাবিড়ী

শব্দ অর্থ শুধ। গতিকে নীলাচল মানে গুথ পাহাৰ। সেইদৰে সক নৈ অৰ্থত ব্যৱহৃত 'জুৰি' শব্দটো মূলতঃ দ্ৰাবিড়ী।

মঙ্গোলীয় জাতিৰ মানুহক ভবালিয়ে মান-তিব্বতী বুলি কৈছে। এওঁলোকৰপৰা পানী ব্ৰহ্মোৱা 'দি', 'তি', 'জি' আদি শব্দ অসমীয়ালৈ আহিছে। যেনে দিহিং, তিয়ক, জিনাৰী। সেইদৰে মঙ্গোলীয় জাতিৰ মানুহেও ভালেমান প্ৰত্যয় আৰ্যভাষাৰ পৰা ধাৰ কৰিছে। যেনে মানচুই (মানুহ), ক্ৰই (বুঢ়া), ফুকুৰী (পুখুৰী), খাম (কাম), ইত্যাদি।

পুৰণি অসমীয়াত আহোম লোকক বুজাবলৈ 'আচাম' 'আসাম' শব্দ ব্যৱহৃত হৈছে। ভবালিৰ মতে মূল টাই ভাষাৰ শব্দটো আছিল 'শ্যাম'। তাৰপৰা এপিনে হ'ল, 'চাএম' আৰু আনপিনে হ'ল 'আসাম' আৰু 'আচাম'। 'আ'-টো স্বৰাগম হৈছে। এইদৰে আহোম ভাষাৰ পৰা ব্ৰজী, নামৰূপ, নামদাং আদি শব্দ ওলাইছে। সেইদৰে ওচৰ চুবুৰীয়া ভাষা হোৱা কাৰণে বঙলাৰ পৰাও ভালেমান শব্দ অসমীয়ালৈ আহিছে।

পুথিখনত লেখকে অসমীয়া ভাষাৰ কিছুমান বৈশিষ্ট্য দেখুৱাবলৈ যত্ন কৰিছে। যেনে, শ, য, স, আখৰৰ উচ্চাৰণ সম্পৰ্কে কৈছে যে ইয়াৰ উচ্চাৰণ অসমীয়াত একচেতীয়া 'খ' 'ব' আখৰৰ উচ্চাৰণ এই উচ্চাৰণৰ বহুত ওচৰ চপা। 'স' উচ্চাৰণটো পশ্চিম ভাৰত আৰু ভাৰতৰ বাহিৰতো আছে। গ্ৰন্থখনিত লেখকে অসমীয়া সাহিত্যৰ ইতিবৃত্ত সম্পৰ্কেও বহু কথা দাঙি ধৰিছে। আজি হয়তো তাৰ ভালেমান কথা গ্ৰহণযোগ্য নহ'ব পাৰে; কিন্তু প্ৰথম প্ৰচেষ্টা হিচাপে সি নিশ্চয় প্ৰশংসাৰ যোগ্য। তেওঁ অসমীয়া সাহিত্যক প্ৰাগ্-বৈষ্ণৱী, বৈষ্ণৱী আৰু নতুন এই তিনিটা যুগত বিভাগ কৰিছে। লগতে অসমীয়া ভাষালৈ ইউৰোপীয় আৰু আৰবী ভাষাৰ শব্দৰ আমদানি সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিছে।

ভবালিৰ 'A Study of Phonology and Vocabulary of the Assamese Language' গ্ৰন্থত অধিক বিজ্ঞানসন্মত ভাৱে অসমীয়া ভাষাৰ ধ্বনি তত্ত্ব আৰু শব্দমালা সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিছে। এই গ্ৰন্থখনিও অসমীয়া ভাষা-বিজ্ঞান অধ্যয়নৰ ক্ষেত্ৰত বিশেষ লাগতিয়াল।

দেবানন্দ ভবালি ডাঙৰীয়া আজি আৰু আমাৰ মাজত নাই। ১৯৭২ চনৰ ৭ জুলাইত তেওঁ স্বৰ্গী হয়। কিন্তু কীৰ্তিয়ে তেওঁক অমৰ কৰি ৰাখিব। জন্মৰ শতবৰ্ষ পূৰ্তি উপলক্ষে তেওঁৰ পৱিত্ৰ আত্মাৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধাঞ্জলি যাচিলোঁ।

শ্রীদেৱকান্ত কাকতি
শ্রীযশোদানন্দ ভঁৰালী
শ্রীমতী ভুবনেশ্বৰী বৈশ্য
শ্রীভবেন দত্ত বৰুৱা
শ্রীৰমেশ চন্দ্ৰ কলিতা
শ্রীগগন চন্দ্ৰ অধিকাৰী
শ্রীভগবান চন্দ্ৰ মৰল
শ্রীমতী নিৰ্মালি কাকতি
শ্রীমতী শেৱালি দত্ত
শ্রীমতী অৰুণিমা ভঁৰালী
শ্রীবিজু হাজৰিকা

দেবানন্দ ভবালিৰ অসম প্ৰীতি

ডঃ প্ৰমোদচন্দ্ৰ তট্টাচাৰ্য্য

০০ অসম ৰাজ্য পুৰণি কালৰে পৰা প্ৰাগ্-জ্যোতিষ, কামৰূপ, লৌহিত্য, প্ৰাচ্যদেশ আদি নামেৰে মহাকাব্য, তন্ত্ৰ শাস্ত্ৰাদিত উল্লিখিত আৰু বৰ্ণিত হলেও, ভাৰতবৰ্ষীয় আৰ্য্য তথা বৈদিক পৰম্পৰাৰ পৰা আঁতৰত থাকি কিছু পৰিমাণে স্বতন্ত্ৰ ভাৱে সংগঠিত আৰু বিকশিত হৈছিল। এনে পটভূমিত অসমৰ বৃষ্টি যুগৰ মনীষী আৰু সুধীসকলে, যিসকলৰ ভিতৰত সাহিত্যৰথী লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, সাহিত্যাচাৰ্য্য পদ্মনাথ গোহাঁঞি বৰুৱা, ঔপন্যাসিক—সম্ৰাট ৰজনীকান্ত বৰদলৈ, জোনাকী যুগৰ কবি চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা, পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী আদি জন্ম-শত-বাৰ্ষিকী উৎসৱেৰে সমাদৃত—বৰণীয় লোকসকলো আছে, নিজা নিজাকৈ বিচাৰ চিন্তামূলক দৃষ্টিভঙ্গীৰে অসমক ভাল পাইছিল, অসমৰ চিৰ-সেউজীয়া প্ৰকৃতি, ৰঙ-বিৰঙৰ মানুহবিলাক আৰু তেওঁলোকৰ বিচিত্ৰ জীৱন ধাৰা সেইসকল বৰেণ্য ব্যক্তিয়ে হাড়ে-হিমজুৰে বৃদ্ধি পাইছিল। পছিমীয়া সভ্যতাৰ প্ৰভাৱতো অসমীয়া মানুহৰ পৌৰাণিক গোঁৱৰ, ধৰ্মীয় আচাৰ আৰু আত্মনিৰ্ভৰশীলতাৰ তেওঁলোকে শলাগ লৈছিল : অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰ (১৯১২), বিহু, ভীমদৰ্প, শ্ৰীশঙ্কৰ আদি গ্ৰন্থ-নাটৰ ৰচয়িতা, অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকাৰ অগ্ৰগণ্য সম্পাদক, ভাষাতাত্ত্বিক দেবানন্দ ভবালি—একে পৰম্পৰাৰ সুধী তথা মনীষী বুলি এতিয়াহে প্ৰতিপন্ন হৈছে। এই ক্ষেত্ৰত সদৌ অসমৰ ৰাইজ, অসম সাহিত্য সভা আদিৰ সৈতে অসম ভাষা-বিজ্ঞান সমিতিয়ে সুধীজনাৰ সমাদৰ কৰিবলৈ ওলাই ধন্য হৈছে। ভবালি ডাঙৰীয়াৰ অসম-প্ৰীতি জাকতজিলিকা হৈ ব'ব।

০১ অসম ৰাজ্যখন কবতোয়াৰ পৰা দিকবাই নদীলৈকে, নেপালৰ কঞ্জগিৰিৰ (কাংচন জংঘা) পৰা সাগৰ সঙ্গমলৈ পুৰণি কালত বিস্তাৰিত আছিল যদিও, বৈদিক আৰ্য্যসকলে এইখন আৰ্য্যভিন্ন কিৰাত-শৰবৰ দেশ বুলিহে সচৰাচৰ গণ্য কৰিছিল। কিন্তু পৰবৰ্তী বৃষ্টি যুগতে বীজ-ডেভিদ আদিৰ লেখীয়া পণ্ডিতৰ যুক্তিৰ আধাৰত দেবানন্দ ভবালি, কালিৰাম মেধি আৰু পৰবৰ্তী ডক্টৰ বাণীকান্ত কাকতি (কলিতা জাতিৰ ইতিবৃত্ত) আদিয়ে ভাষাতত্ত্বৰ আলোচনা প্ৰসংগত

অসমত যে বৈদিক আৰ্য্যভিন্ন আন এটি আৰ্য্যগোষ্ঠীৰ বসতি হৈছিল—সেই সকল লোকৰ লগত সিদ্ধ প্ৰদেশ, কচ্ছ অঞ্চলৰ সমগোষ্ঠীয় লোকৰ সমিল-মিল আছিল—এই ক্ষেত্ৰত পণ্ডিত নগেন্দ্ৰ নাথ বসুৰ কামৰূপৰ সমাজমূলক ইতিহাসৰ পৰ্যালোচনা ভাষাতাত্ত্বিক অসমপ্ৰাণ দেৱানন্দ ভৰালিয়ে সমৰ্থন কৰিছিল আৰু বৈদিক আৰ্য্যৰ উপৰিও অ-বৈদিক আৰ্য্যসকলৰ অসমত বসতিৰ বিষয়ে ভাষাতত্ত্ব আৰু অগ্ৰাণু তথ্যৰ আধাৰত প্ৰতিপন্ন কৰিবলৈ বিচাৰিছিল। স্বৰাজ্যোত্তৰ অসমখন ৰাজনৈতিক পৰিক্ৰমাৰে খণ্ড-বিখণ্ড হলেও অসম তথা পূৰ্বোত্তৰ ভাৰতবৰ্ষৰ মাটি, মানুহ আৰু সমাজ-সংস্কৃতিৰ নিজস্ব বৈশিষ্ট্য আছে। বৰ্তমানৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী আৰু গৱেষকসকলে দেৱানন্দ ভৰালিৰ অসম-প্ৰীতি বিভিন্ন দৃষ্টিকোণৰ পৰা চাব পাৰিব।

১° আমি ছাত্ৰ অৱস্থাতে দেৱানন্দ ভৰালিৰ ৰচিত ভাষাতত্ত্বৰ পুথিখন লিৰিফি-বিদাৰি চালেও, বৃজবলৈ টান পাইছিলোঁ। কিন্তু তেওঁৰ মৌলিক চিন্তাৰ সমাদৰ কৰিছিলোঁ। ভাষাতত্ত্ব এনেই কঠিন বিষয়। বৈজ্ঞানিক উন্নয়নৰ লগে লগে ভাষাতত্ত্ব এতিয়া ভাষা বিজ্ঞান হ'ল। ধ্বনি, ৰূপ, শব্দ-বাক্য ৰীতিৰ বিভাজনে মানুহৰ ভাৱ তৰংগক ধাৰাবাহিক বিচাৰ-বিশ্লেষণৰ পিনে আগুৱাই নিছে। তথাপিও সত্যনাথ বৰা, হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা, লোকনাথ শৰ্মা, কালিৰাম মেধি, দেৱানন্দ ভৰালি প্ৰমুখ্যে পুৰণা চামৰ বৈয়াকৰণিক আৰু ভাষাতাত্ত্বিক সকলৰ বৰঙণিৰ স্বৰূপ মূল্যায়ন, গ্ৰন্থাৱলী প্ৰকাশ তাক চৰ্চাৰ পথত—আজি কুৰি শতিকাৰ নবম দশকত চেষ্টা আৰম্ভ কৰা হৈছে। এই ক্ষেত্ৰত ব্যক্তিগত চেষ্টাৰ লগতে আনুষ্ঠানিক সহায়-সহযোগ, বিশ্ববিদ্যালয় আৰু চৰকাৰৰ পৃষ্ঠ-পোষকতাও অতিকৈ আৱশ্যকীয়।

২° অসমক ভাল পালে, ভাৰতবৰ্ষকো ভাল পাব পাৰি, ভাৰতবৰ্ষক ভাল পোৱা লোকে, পৃথিবীৰ প্ৰতিও ভাল পোৱাৰ ভাৱ পোষণ কৰিব পাৰে, ভাষাতাত্ত্বিক দেৱানন্দ ভৰালিৰ অসম প্ৰীতি অসমীয়া ভাষা, অসমীয়া মানুহ, অসমীয়া সাহিত্য—সমাজৰ দৃশ্যপটত ৰক্ষিত, পৰিপুষ্ট, বিকশিত হলেও—এয়া সৰ্ব ভাৰতীয় চিন্তা আৰু সংহতিৰ যোগসূত্ৰ মাথোন।

Best wishes from :

786

S. FURNITURE ENTERPRISE

Dr. B. Baruah Road, Guwahati-781 007 (Assam)

Order Suppliers and Makers of Wooden Furniture

মৰমৰ এককাদেউতাৰ সোঁৱৰণত

শেৱালি দত্ত

ককাদেউতাৰ স্মৃতি সুঁৱৰিবলৈ যাওঁতে আজি মোৰ মনটো উৰি গৈছে সেই তাহানিৰ ককাদেউতাৰ ঘৰৰ সমুখৰ ফুলনি বাবী খনত জোনাকী পৰুৱা, সোণালী পৰুৱা, পখিলাৰ পিছে পিছে দৌৰি ফুৰা দিন বোৰলৈ। ককাদেউতাৰ ফুলনি বাবীখনত আজিৰ দৰে ধুনীয়াকৈ কটা হেজ বা পপি, ডালিয়া আদি বিলাতি ফুলৰ শোভা নাছিল। তাত আছিল কৰবী ফুলৰ লানি, তগৰ-খৰিকা-জাই-জুতি-শেৱালি আদি ফুলৰ সুবাস, ককাদেউতাৰ ঘৰৰ অলপ কাষতে আছিল ডাঙৰ পাচলিৰ বাগানখন, য'ত ককাদেউতাই জাবৰ দিনৰ কোমল মধুৰ ব'দত কবি খুচৰি থকা দেখা পাইছিলোঁ। ককাদেউতাৰ ঘৰ খনৰ এটাইতকৈ ডাঙৰ আকৰ্ষণ আছিল ঘৰৰ কাষেদি যোৱা বেল লাইনটো। বেলৰ উকি শুনাৰ লগে লগে আমি দৌৰ মাৰিছিলোঁ। বেল চাবলৈ। মাক এটা আকৰ্ষণ আছিল ফল-মূলৰ বাবীখন, য'ত ককাদেউতাই নিজ হাতে ৰোৱা জলফাই, আমলখি ৰবাব টেঙা, লিচু, আম, লেটেকু, জামুৰ পৰা ৰূপহী ঠেকেবালৈকে ফল-মূলৰ গছৰে ভৰি আছিল। আজিও মই যোৰহাটৰ মামাইঁতৰ ঘৰখনলৈ গলে বাবীৰ পাচফালে ভুমুকি মাৰি চাওঁ। ফল-মূলৰ গছবোৰে ককাদেউতাৰ স্মৃতি সোৱঁৰাই; যদিও ককাদেউতাৰ অবিহনে সেই বাবী ঘাই-বন গজি হাবিত পৰিণত হৈছে।

মনত পৰাৰে পৰা প্ৰায় কুৰি বছৰে 'ককাদেউতাৰ সান্নিধ্য আমি পাইছিলোঁ। সময়ৰ লগে লগে আমাৰ জীৱনলৈ বহুত পৰিবৰ্ত্তন আহিল। কিন্তু ককাদেউতাক আমি সদায় একে ৰূপতে দেখিলোঁ। কি আচাৰ-ব্যৱহাৰ, পিছন-উৰণ, ফুৰা-চকা, খোৱা-বোৱা সকলো ক্ষেত্ৰতে সদায় একেটা নিয়মতে দেখিলোঁ। তেখেতৰ চিৰহাস্তময়ী মুখমণ্ডলত লেখ মাত্ৰও খঙৰ আভাস কোনোদিনে দেখা নাছিলোঁ। মনত পৰাৰে পৰা ককাদেউতাক আমি সদায় দাঁত নথকা সোলা অৱস্থাতে দেখি আহিছিলোঁ। ওঁঠৰ ওপৰত আধা পকা দাঢ়িৰে সৈতে সোলা মুখৰ সৰল অথচ উজ্জ্বল হাঁহিটো আজি মোৰ চকুৰ আগত বাৰে বাৰে ভাঁহি উঠিছে। ককাদেউতাৰ পিছন-উৰণ অতি

সামান্য ধৰণৰ। বগা ধুতি খনব ওপৰত বগা হাতদীঘল চোলাটো ওপৰলৈকে বুটাম মাৰি, ভৰিত পাম-শু-জোৰ পিন্ধি হাতত ছাটিটো লৈ খুব খৰ খৰ খোজেবে কি ব'দ, কি বৰষুণ একোলৈকে ক্ৰম্ৰূপ নকবি ককাদেউতাই ব্যক্তিগত সকলো কামেই কৰি ফুৰিছিল। মোৰ মনত পৰাত ককাদেউতাক কোনোদিন বিজ্ঞা বা চাইকেলত উঠা দেখা পোৱা নাছিলেঁ। অথচ এইজন ককাদেউতাৰ ডেকা কালৰ চৌখিন্তাৰ কথা মাৰ মুখত শুনি আচৰিত হৈছিলেঁ। ককাদেউতাই ঘোঁৰা চলোৱা, চিৰাব কৰা আদি কাহিনীবোৰ সাধু কথা যেনহে লাগিছিল। আইতাক মই সদায় ৰুগ্ন অৱস্থাতহে দেখিছিলেঁ। বৃদ্ধ অৱস্থাত পাইছিলেঁ। যদিও আইতাৰ স্ত্ৰী মুখমণ্ডলত একালৰ সৌন্দৰ্য্য বিৰাজমান হৈ আছিল। চাহ খেতিয়কৰ ঘৰৰ এক মাত্ৰ জীয়ৰী হৈয়ো আইতাই অতি সাধাৰণ ভাৱে জীৱন যাপন কৰিছিল। আইতা আছিল অতি মৰমীয়াল, সত্যবাদী আৰু ধাৰ্মিক। সৰু কালত আমি প্ৰতিটো বন্ধ ককাদেউতাৰ তাতে কটাইছিলেঁ। ককাদেউতাই ব্যক্তিগত সকলো কামেই নিজ হাতেৰে কৰিছিল। পুৱা লিচু জোপাৰ তলত মুঢ়া এটাত বহি গাই খীৰোৱাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি আইতাক পৰিচৰ্যা কৰালৈকে। আমি কোনো দিনেই ককাদেউতাক শুই থকা অৱস্থাত দেখা পোৱা নাছিলেঁ। কাৰণ আমি পুৱা শুই উঠাৰ বহুত আগতেই ককাদেউতাই শোৱা-পাটী এৰিছিল আৰু প্ৰাতঃ ভ্ৰমণৰ পৰা আহি বাৰী বা ক'বাত কাম কৰাত ব্যস্ত আছিল। ককাদেউতাই লিখা-পঢ়া কৰাৰ বাবে আচুতীয়া কোঠা এটা আছিল। ছপৰীয়া সময়ত ককাদেউতাক তাত বহি লিখা-পঢ়া কৰি থকা দেখিছিলেঁ। ছপৰীয়া কোনো দিন বিছনাত পৰা দেখা নাছিলেঁ।

গান-বাজনা ককাদেউতাৰ বৰ প্ৰিয় আছিল। সেয়ে আমি প্ৰায়ে গধূলী পৰত গান-নাচ কৰি দেখুৱাব লাগিছিল।

মৃত্যুৰ কিছুদিনৰ আগলৈকে ককাদেউতাক সেই একে ৰূপত, একে গতিতেই হাতত ছাটিটোলৈ খোজ কাঢ়ি ফুৰা দেখা পাইছিলেঁ। ককাদেউতাক কোনোদিন ভাগৰি পৰা দেখা নাছিলেঁ।

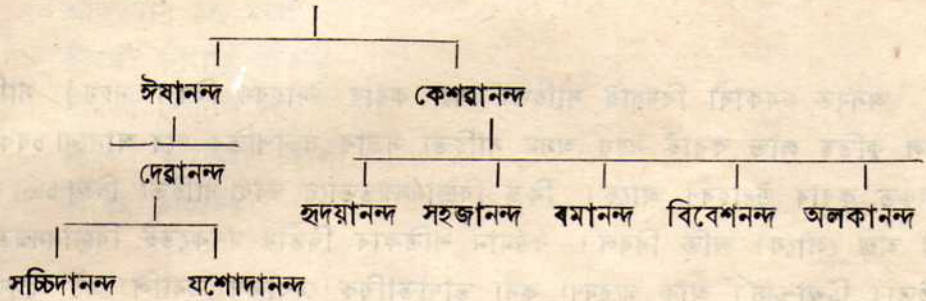
মাৰ মুখেৰেই ককাদেউতাৰ সংঘাতপূৰ্ণ জীৱনৰ কৰুণ কাহিনীবোৰ শুনিলেঁ। জন্মৰ আগতে পিতৃহাৰা ককাদেউতাক মাতৃয়েও পানীকেচুৱা অৱস্থাতে এৰি যায়। খেবস্তুতী হেন আইতাকৰ কোলাত লালিত-পালিত হৈছিল ককাদেউতা। সংঘাতপূৰ্ণ জীৱন-সাগৰত সাতুৰি-নাহুৰি কোনো দিনেই ক্লান্ত হৈ পৰা নাছিল ককাদেউতা। বাস্তৱ যেনেকুৱাই নহওক তেখেতে হাঁহি মুখে সৱটি লৈছিল।

মৃত্যুৰ মাত্ৰ কিছুদিনৰ আগতেহে আমি ককাদেউতাক শয্যাগত অৱস্থাত দেখিছিলেঁ। কিন্তু মুখত তেতিয়াও সেই উজ্জ্বল হাঁহিটোৰে আমাৰ লগত কথা বতৰা পাতি বা-বাতৰি লৈছিল। তাৰ কিছুদিনৰ পিছতেই ককাদেউতাৰ সেই হাঁহি ম্লান হৈ পৰিল। ককাদেউতা আমাৰ মাজৰপৰা বহুত দূৰলৈ আঁতৰি গ'ল।

ককাদেউতা আজি আমাব মাজত নাই, কিন্তু তেখেতৰ আন্তৰিকতা, মহান আদৰ্শ আৰু ব্যক্তিত্বক আমি কেতিয়াও পাহৰিব নোৱাৰোঁ। সেয়েহে আজি ককাদেউতাৰ সোঁৱৰণত তেখেতৰ সেই প্ৰাণ খোলা সবল হাঁহিটো বাৰে বাৰে মোৰ চকুৰ আগত ভাঁহি উঠিছে।

দেবানন্দ ভৰালিৰ বংশলতা

পৰমানন্দ

ভাষাতাত্ত্বিক দেবানন্দ ভৰালি জন্ম-শতবাৰ্ষিকী সামৰণী উৎসৱ সমিতিৰ সম্পাদকৰ এষাৰ

অসমত চৰকাৰী বিষয়ই সাহিত্য সেৱা কৰাৰ উদাহৰণ বিৰল নহয়। সাহিত্য সেৱাত অকল কৃতিত্ব লাভ কৰাই নহয় অসম সাহিত্য সভাৰ সভাপতিৰ দৰে আসনো চৰকাৰী বিষয়ই অলংকৃত কৰাৰ উদাহৰণ আছে। কিন্তু বিজ্ঞানসন্মতভাৱে ভাষা-সাহিত্য চিন্তা-চৰ্চা কৰা বিষয়ই নহয় অলংকৃত লোকো অতি বিৰল। বৰ্তমান শতিকাৰ দ্বিতীয় দশকতেই বিজ্ঞানসন্মতভাৱে ভাষা-সাহিত্যৰ চিন্তা-চৰ্চা আৰু গৱেষণা কৰা ভাষাতাত্ত্বিক দেবানন্দ ভৰালি এই ক্ষেত্ৰত অনন্য। ১৯১২ চনতেই 'অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰ' আৰু ১৯৫৯ চনত 'A study of phonology and Vocabulary of the Assamese Language' ৰচনা কৰি অসমীয়া ভাষাৰ ইতিহাসত দেবানন্দ ভৰালিয়ে এক নতুন অধ্যায় সংযোজন কৰিছিল। সেয়ে অসমত ভাষাতত্ত্বৰ ক্ষেত্ৰত দেবানন্দ ভৰালিক অগ্ৰতম প্ৰধান বাটকটীয়া বুলি ক'ব পাৰি।

অসম ভাষাবিজ্ঞান সমিতিয়ে অসমত ভাষাতত্ত্বৰ চিন্তা-চৰ্চা আৰু গৱেষণাৰ কাম হাতত লৈছে। সেয়েহে অসম ভাষাবিজ্ঞান সমিতিয়ে অসমৰ ভাষাতাত্ত্বিক পাণ্ডিতসকলৰ জীৱন, সাহিত্য আৰু ভাষাতাত্ত্বিক দান-বৰঙনি সম্পৰ্কে পৰ্যালোচনা কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰিছে। সেই আঁচনি মতেই দেবানন্দ ভৰালিৰ জন্ম-শতবাৰ্ষিকী পালনৰ আয়োজন কৰা হৈছে। যোৱা ১৯৮৪ চনৰ জানুৱাৰী মাহতে পুৰণিগুদামত ভাষাবিজ্ঞান সমিতিয়ে দেবানন্দ ভৰালিৰ জন্ম-শতবাৰ্ষিকী উৎসৱৰ পাতনি মেলিছিল আৰু সেই অনুষ্ঠানত কেইবাজনো বিশিষ্ট পণ্ডিতে অংশ গ্ৰহণ কৰিছিল। অসম ভাষাবিজ্ঞান সমিতিৰ যোৱা '৮৪ ফেব্ৰুৱাৰী টিছ অধিবেশনৰ লগতো শতবাৰ্ষিকী অনুষ্ঠানৰ আয়োজন কৰা হৈছিল। তাৰ পিছতেই শতবাৰ্ষিকী সামৰণী উৎসৱ গুৱাহাটীত কেন্দ্ৰীয়ভাৱে পাতিবলৈ এপ্ৰিল মাহৰ শেষ ভাগতেই এটি উৎসৱ সমিতি গঠন কৰি দিয়া হয়। ফলত আমাৰ ওপৰত সম্পাদকৰ গধুৰ দায়িত্ব পৰে। কিন্তু আমাৰ যোগ্যতা আৰু অভিজ্ঞতা এই দুয়োটাৰেই অভাৱৰ ফলত এনে এটা মহান জাতীয় অনুষ্ঠান যি ধৰণে আয়োজন কৰিব লাগিছিল সেই ধৰণে কৰিব পৰা নহ'ল। তাৰোপৰি যোৱা ছমাহত হোৱা ব্যাপক বানপানী, বিশ্ববিদ্যালয়ৰ

পৰীক্ষাসমূহ আৰু ৰাজ্য জুৰি চলি থকা ৰাজনৈতিক পৰিস্থিতি আদিৰ বাবে আয়োজনত কিছু পৰিমাণে বাধাৰ সৃষ্টি হৈছে।

শেষত ভাষাতাত্ত্বিক গৰাকীৰ প্ৰতি শতবাৰ্ষিকীৰ শ্ৰদ্ধাঞ্জলি জ্ঞাপন কৰিছোঁ। লগতে এটি কথাটো আঙুলিয়াব খুজিছোঁ—সেয়া হ'ল জন্ম-শতবাৰ্ষিকী পালনৰ লগতে ভাষাতাত্ত্বিক গৰাকীৰ ৰচনা ৰাজি প্ৰকাশ কৰি উলিয়াব লাগিছিল। অন্ততঃ ওপৰত উল্লেখ কৰা পুথি দুখনৰ প্ৰকাশ অতি প্ৰয়োজনীয় হৈ পৰিছে। আমি আশা ৰাখিছোঁ অসম ভাষাবিজ্ঞান সমিতিয়ে নাইবা আন যিকোনো অনুষ্ঠানে এই পুথিসমূহ অতি সোনকালে প্ৰকাশ কৰি উলিয়াব। সদৌ শেষত এই অনুষ্ঠান আয়োজনৰ সকলো দায়-ক্ৰটি শিৰপাতি লৈ ভাষানুবাগী ৰাইজৰ ওচৰত ক্ষমা বিচাৰিছোঁ।

বিনীত—

শ্ৰীভূপেন্দ্ৰ কুমাৰ বৰ্মা

সম্পাদক,

ভাষাতাত্ত্বিক দেৱানন্দ ভৰালি জন্ম-শতবাৰ্ষিকী
সামৰণী উৎসৱ সমিতি, গুৱাহাটী।

১২ আগষ্ট '৮৪

সম্পাদকীয়

‘দেবানন্দ ভবালি’ অসমৰ পণ্ডিত সকলৰ ভিতৰত এটি অবিস্মৰণীয় পৱিত্ৰ নাম, যি গৰাকী মহান ব্যক্তিয়ে কোনো ধৰণৰ আনুষ্ঠানিক প্ৰশিক্ষণ লাভ নকৰাকৈয়ে আত্ম প্ৰচেষ্টাৰ বলত খ্ৰীঃ ১৯১২ চনৰে পৰা আশাশুধীয়া ভাৱে ভাষাতত্ত্বৰ চিন্তা-চৰ্চা আৰু গৱেষণাত আত্মনিয়োগ কৰি, একাধিক অসমীয়া ভাষাতত্ত্ব বিষয়ক গৱেষণা প্ৰসূত গ্ৰন্থ প্ৰণয়ন কৰি অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ স্বৰ্ণ সৌধ নিৰ্মাণ কৰি নিষ্ণাত গৱেষক ৰূপে আত্ম-প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল— সেই গৰাকী বৰেণ্য পণ্ডিতৰ জন্মৰ শত বৰ্ষৰ পূৰ্ত্তিত, তেখেতৰ জন্ম-শতবাৰ্ষিকী উৎসৱ পালন কৰিবলৈ অসম ভাষা-বিজ্ঞান সমিতিয়ে সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰে। তদনুক্ৰমে ‘ভবালি’দেৱৰ জন্ম শতবাৰ্ষিকী উৎসৱ ইতিমধ্যে পুৰণিগুদামৰ ডঃ বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱা মহাবিদ্যালয় আৰু টিছ মহাবিদ্যালয়ত উদ্‌যাপিত হয়। অসম ভাষা-বিজ্ঞান সমিতিয়ে অহা ১২ আগষ্টত কেন্দ্ৰীয়ভাৱে ‘ভবালি’দেৱৰ জন্ম-শতবাৰ্ষিকী সামৰণী উৎসৱ গুৱাহাটীত যথাযোগ্যভাৱে অনুষ্ঠিত কৰিবলৈ সিদ্ধান্ত লয়। তদনুসাৰে অসম ভাষা-বিজ্ঞান সমিতিৰ উদ্যোগত কেইবা তৰণীয়াকৈ উৎসৱ সমিতি গঠন কৰা হয়। সেই সমিতিতেই জন্ম-শতবাৰ্ষিকী সামৰণী উৎসৱ উপলক্ষে স্মৰণিকা এখন প্ৰকাশ কৰিবলৈকো ঠিক কৰি ডঃ সত্যেন্দ্ৰ নাৰায়ণ গোস্বামীৰ ওপৰত স্মৰণিকা সম্পাদনাৰ দায়িত্ব ন্যস্ত কৰে। কিন্তু ডঃ গোস্বামী বিশেষ কামত বাহিৰলৈ যাব লগা হোৱাত সম্পাদকৰ দায়িত্ব পালন কৰিবলৈ সম্পূৰ্ণভাৱে অক্ষম হয় আৰু ১লা আগষ্টত উৎসৱ সমিতিয়ে আমাৰ ওপৰত সেই দায়িত্ব অৰ্পণ কৰে। সমিতিৰ নিৰ্দেশ মূৰ পাতিলৈ অতি খৰধৰকৈ স্মৰণিকাখন প্ৰকাশ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছোঁ। অতি সীমিত সময়, অৰ্থাভাৱ, ছপাশালৰ কৰ্ম ব্যস্ততা, প্ৰবন্ধ-পাতিৰ নাটনি আদি নানা কাৰণ বশতঃ স্মৰণিকাখন আমাৰ আশানুকূপ নহ’ল। ভুল-ত্ৰুটিৰ বাবে আমি সদাশয় বাইজৰ ওচৰত ক্ষমা মাগিছোঁ।

এই প্ৰসংগত বাইজৰ অৱগত্যাৰ্থে “দেবানন্দ ভবালি” নামটোৰ সম্পৰ্কত এযাৰ কথা কোৱা উচিত হ’ব বুলি ভাবিছোঁ; কাৰণ ইতিমধ্যে -কোনো কোনোৱে আমাক সুধিছেই। ‘ভবালি

নিজেই এজন ভাষাতত্ত্বৰ চৰ্চাকাৰী আছিল। গতিকে তেখেতৰ নামটো যি ধৰণে লিখিছিল আমিও সেই ধৰণেই প্ৰকাশ কৰিছোঁ। কিন্তু অচাৰু প্ৰবন্ধবোৰত আমি সেই বানান ৰখা নাই।

স্বৰ্গিকাখনিৰ প্ৰকাশৰ ক্ষেত্ৰত আমাক বিভিন্ন দিশত সহায় কৰা বাবে অধ্যাপক শ্ৰীগোলোক চন্দ্ৰ গোস্বামী, অধ্যক্ষ শ্ৰীপ্ৰমোদ চন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্য, ডঃ হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা, অসম ভাষা-বিজ্ঞান সমিতিৰ সম্পাদক শ্ৰীৰমেশ পাঠক, উৎসৱ সমিতিৰ সম্পাদক শ্ৰীভূপেন্দ্ৰ কুমাৰ বৰ্মা, ডঃ ৰাম চৰণ ঠাকুৰীয়া, বাইদেউ শ্ৰীমতী ভূবেন্দ্ৰাৰী বৈশ্য, শ্ৰীভগবান চন্দ্ৰ মৰল, শ্ৰীদেৱকুমাৰ বৰঠাকুৰ, শ্ৰীমতী অৰুণিমা ভঁড়ালী আদিৰ ওচৰত আমি ধন্য। অতি কম সময়ৰ ভিতৰতে স্বৰ্গিকাখন ছপাই দিয়া বাবে অৰুণোদয় প্ৰেছৰ মালিক আৰু কৰ্মচাৰীবৃন্দলৈও শুভেচ্ছা আৰু ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিলোঁ। পৰিশেষত, স্বৰ্গিকা খনিয়ে সহৃদয় বাইজৰ পৰা মৰম-চেনেহ লাভ কৰিব পাৰিলেই আমাৰ শ্ৰম সাৰ্থক হ'ব।

জয়তু ভাষা জননী
সম্পাদকদ্বয়

স্বৰ্গিকাখনিৰ সম্পাদকদ্বয়
শ্ৰীমতী অৰুণিমা ভঁড়ালী
শ্ৰীমতী ভূবেন্দ্ৰাৰী বৈশ্য

প্ৰথম সংস্কৰণ
১৯৮৩ চন

অভ্যর্থনা সমিতি

উপদেষ্টা :

ডক্টৰ শ্ৰীযামিনী মোহন চৌধুৰী, উপাচার্য, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
সাহিত্যাচাৰ্য শ্ৰীঅতুল চন্দ্ৰ হাজৰিকা

পণ্ডিত শ্ৰীতীৰ্থনাথ শৰ্মা

ডক্টৰ শ্ৰীসত্যেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মা

শ্ৰীঅতুল চন্দ্ৰ বৰুৱা

ডক্টৰ শ্ৰীবীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য

ডক্টৰ শ্ৰীশৈলজানন্দ ভবালী, শিক্ষাধিকাৰ, অসম

সভাপতি : ডক্টৰ শ্ৰীপ্ৰমোদ চন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য

উপসভাপতি : ডক্টৰ শ্ৰীহেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা

সম্পাদক : শ্ৰীভূপেন্দ্ৰ কুমাৰ বৰ্মা

কোষাধ্যক্ষ : শ্ৰীহৰ্গেশ্বৰ শৰ্মা

স্বৰণিকা সম্পাদক : ডক্টৰ শ্ৰীনবীন চন্দ্ৰ শৰ্মা

ডক্টৰ শ্ৰীপ্ৰবীণ চন্দ্ৰ দাস

সদস্য :

শ্ৰীতাবিনীকান্ত বৰুৱা

ডক্টৰ শ্ৰীপ্ৰবীণ চন্দ্ৰ শৰ্মা

ডক্টৰ শ্ৰীভগবান চন্দ্ৰ লহকৰ

শ্ৰীকমলেশ্বৰ শৰ্মা

শ্ৰীমতী হেমলতা দত্ত

শ্ৰীনগেন বৰুৱা

শ্রীদেবকান্ত কাকতি
 শ্রীযশোদানন্দ ভঁালাী
 শ্রীমতী ভুবনেশ্বরী বৈশ্য
 শ্রীভবেন দত্ত বকরা
 শ্রীবমেশ চন্দ্র কলিতা
 শ্রীগগন চন্দ্র অধিকাৰী
 শ্রীভগবান চন্দ্র মবল
 শ্রীমতী নির্মাণি কাকতি
 শ্রীমতী শেরালি দত্ত
 শ্রীমতী অকণিমা ভঁালাী
 শ্রীবিজু হাজৰিকা

স্মৰণিকা সম্পাদনা উগ-সমিতি

সভাপতি : ডক্টৰ হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা

যুটীয়া সম্পাদক : ডক্টৰ নবীন চন্দ্ৰ শৰ্মা
ডক্টৰ প্ৰবীণ চন্দ্ৰ দাস

সদস্য : ডক্টৰ ৰামচৰণ ঠাকুৰীয়া
শ্ৰীভৱপ্ৰসাদ চলিহা
শ্ৰীদেৱ কুমাৰ বৰঠাকুৰ

দেবানন্দ ভবালি জন্ম-শতবাৰ্ষিকী সান্নিধ্য উৎসৱ সমিতিৰ হৈ শ্ৰীভূপেন্দ্ৰ কুমাৰ বৰ্মা, এম-এৰ দ্বাৰা
প্ৰকাশিত, ড° নবীনচন্দ্ৰ শৰ্মা, ড° প্ৰবীণ চন্দ্ৰ দাসৰ দ্বাৰা সম্পাদিত আৰু অকণোদয় প্ৰেছ
শিলপুথুৰী, গুৱাহাটীত মুদ্ৰিত। মূল্য—৫.০০ টকা